

Kulturhistorisk undersökning: Renmarkstorget

Renmarkstorget
Umeå kommun
Västerbottens län

Västerbottens museum

Västerbottens
museum

Uppdragsverksamheten vid avdelningen för kulturmiljövård

Författare: Maria Appelstam Häll, byggnadsantikvarie och Ida Garefelt,
bebyggelseantikvarie

Fotograf: Petter Engman

Layout: Ida Garefelt

Västerbottens museum

903 42 Umeå

Växel 090-20 20 300

www.vbm.se

info@vbm.se

Omslag: Stig Lindbergs Fontänsulptur vid Renmarkstorget, vykort
sent 1970-tal. Västerbottens museum

Innehåll

Sammanfattning 5

Allmän orientering 6

Översiktskarta	6
Administrativa uppgifter	6

Bakgrund 7

Uppdragsbeskrivning	7
Källmaterial	7

Förutsättningar 8

Plan och bygglagen (PBL)	8
Kulturmiljölagen (KML)	9
Miljöbalken (MB)	9

Historik 10

Områdets framväxt	10
Renmarksbäcken	11
Bebyggelseutveckling	12
Vägsträckningar och broar	12
Bebyggelsen före stadsbranden 1888	13
Renmarksesplanaden	15
Bebyggelsen som uppfördes efter branden 1888	17
Njord	18
Audumbla	20
Balder	22
Odin	25
Brage	27
Arkitekterna	28
Ändringar av den äldre bebyggelsen under 1900-talet	28
Stadsomvandling och Renmarkstorgets tillblivelse, 1960–1980-tal	29

Fontänskulptur	40
Renmarkstorgets utveckling 1984 - idag	45
Historisk läsbarhet av skeden omkring Renmarkstorget	50

Nuläge: miljö och byggnadsbeskrivning 52

Utvalda stråk	52
Renmarkstorget	54
Njord 23	59
Njord 23	60
Audumbla 3	61
Audumbla 4	62
Umeå 6:1	63
Renmarkstorget 15	63
Balder 8	65
Balder 8	66
Odin 11	67
Odin 9	68
Brage 7	69
Brage 5	70
Magne 6	71

Refotografering 72

Källförteckning 79

Tryckta källor	79
Otryckta källor	79

Sammanfattning

På uppdrag av Umeå kommun har Västerbottens museum under vårvintern 2025 genomfört en kulturhistorisk undersökning av Renmarkstorget inför kommande omgestaltung. Syftet med den kulturhistoriska undersökningen är att ta fram ett kunskapsunderlag inom projekteringen och i dialog med berörda intressenter. Undersökningen ger en beskrivning av torgets historiska och nuvarande utseende och karaktär.

För att förstå Renmarkstorget som plats behöver vi blicka utåt och bakåt i tid. Torgets omgivande bebyggelse har påverkats av stadsplaner och landskapets förutsättningar. Dessa faktorer påverkar hur en miljö skapas, används och förändras. Renmarkstorget fick sin nuvarande utformning 1984. Innan Renmarkstorget blev ett torg har platsen under årens lopp varit en trafikerad esplanad och inrymt såväl buss- som taxistation. Till en början rann här Renmarksbäcken som sedan 1890 är kulverterad. Det vatten som idag porlar är från det offentliga konstverket Fontänskulptur, skapad av stadens kände formgivare Stig Lindberg. Fontänskulpturen som invigdes 1976 är en kronjuvel för Renmarkstorget och omgärdas av modernistisk bebyggelse i tegel från 1960 och 1970-talet. Dessa byggnader inrymmer flertalet restauranger och uteserveringar under sommarhalvåret. Den norra delen av Renmarkstorget har en postmodernistisk bebyggelse från 1980-talet och inrymmer lekplats, talartribun och offentlig verksamhet i form av Seniortorget.

Källmaterialet omfattar litteratur, arkivalier, intervjuer och fältstudier under februari månad. Metoden som har används är enligt de två första stegen i kulturmiljöanalysen DIVE, där ”Describe” (beskriva) som redovisar Renmarkstorgets nuvarande utseende genom en fältstudie av platsen. Interpret” (tolka) undersöker orsakerna bakom torgets utformning genom en sammanställning av olika historiska och processrelaterade faktorer. Uppdraget har utförts av Maria Appelstam Häll, byggnadsantikvarie och Ida Garefelt, bebyggelseantikvarie vid Västerbottens museum. Fotografier i rapporten är fotograferade av Petter Engman, Västerbottens museum om inget annat anges.

Allmän orientering

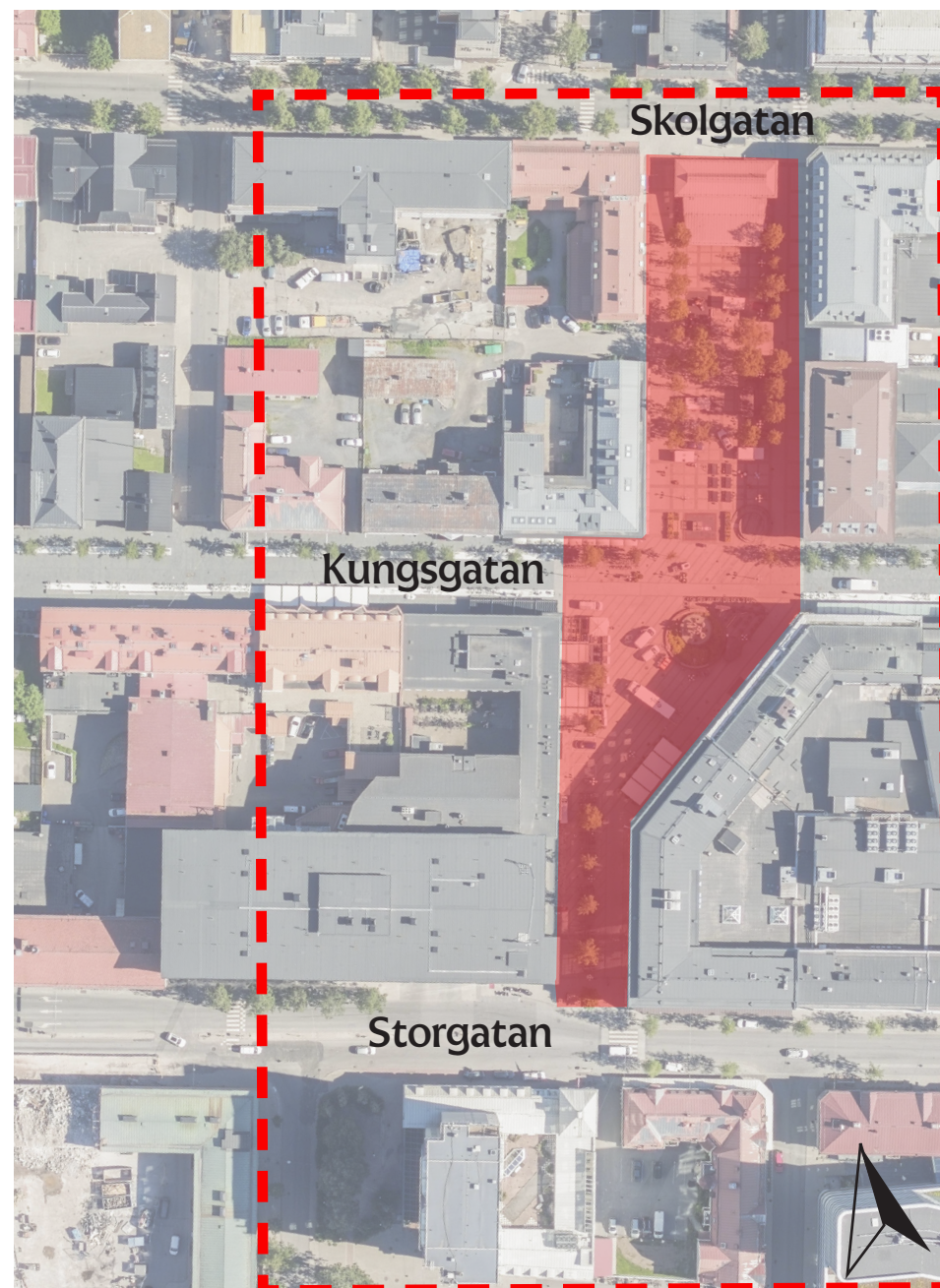
Administrativa uppgifter

► Objekt	Renmarkstorget
► Dnr Vbm	006/25
► Dnr Umeå kommun	TN-2023/00534
► Uppdragsgivare	Umeå kommun

Översiktskarta

Figur 2, ovan. Översiktskarta över centrala Umeå, utredningsområde är markerat med röd cirkel. Grundkarta, Lantmäteriet. Figur 3, th. Flygfoto över Renmarkstorget, 2019. Linjen visar den kulturhistoriska utredningens avgränsning. Renmarkstorgets yta illustreras av en transparent yta i rött. Öppna data, Umeå

Bakgrund

Uppdragsbeskrivning

Renmarkstorget är en plats som genomgått många förändringar över tid, både när det gäller stadsplanering, bebyggelse och användning. Torget är beläget inom en miljö av riksintresse för kulturmiljövård (*AC10 Umeå*). Den kulturhistoriska undersökningen utgör ett underlag till Umeå kommuns projektering av ny gestaltning av Renmarkstorget, och ska även användas som ett pedagogiskt verktyg i dialogen med berörda intressenter. Undersökningen ska ge en beskrivning av torgets historiska och nuvarande utseende och karaktär.

Uppdraget har efter direktupphandling tilldelats Västerbottens museum. Den kulturhistoriska undersökningen av Renmarkstorget har utförts av Maria Appelstam Häll, byggnadsantikvarie och Ida Garefelt, bebyggelseantikvarie. Fotografier i rapporten är fotograferade av Petter Engman, Västerbottens museum om inget annat anges.

Avgränsning i tid och rum

Renmarkstorget är beläget inom Umeå centrum, se karta (figur 2) på föregående sida. Renmarkstorget avgränsas av Storgatan i söder, Skolgatan i norr, Kungsgatan i väster och i öster. Renmarkstorget har en area på cirka 400 m², har ett stenbelagt underlag och markvärme. Undersökningen fokuserar på utbredningsområdets omvandling under 1900-talets mitt.

Metod

Rapporten inleds med en historisk översikt och därefter ges beskrivning av miljöns nuvarande utseende. Beskrivning och karaktäriseringen av miljön är gjord enligt Boverkets checklista för karaktärsdrag. Här preciseras de karaktärsdrag, typiska för olika tidsperioder, som kännetecknar Renmarkstorget och omgivande bebyggelse. Metoden som används är enligt de två första stegen i kulturmiljöanalysen DIVE, där ”Describe” (beskriva) redovisar Renmarkstorgets nuvarande utseende genom en fältstudie av platsen. Interpret” (tolka) undersöker orsakerna bakom torgets utformning genom en sammanställning av olika historiska och processrelaterade faktorer. Diveanalysens steg 3 och 4, dvs Valuate (värdera) och Enable (aktivera) ingår ej i uppdragsbeskrivningen men kan kompletteras vid behov.

Refotografering är en metod som används för att dokumentera och studera förändringar i en plats över tid genom att ta nya bilder av samma motiv och perspektiv som tidigare fotograferats. Utgångspunkt för de äldre fotografierna har varit fotosamlingen vid Västerbottens museum och fotografier från Umeå kommun. Retograferingen till uppdraget Kulturhistorisk undersökning av Renmarkstorget har genomförts av fotograf Petter Engman, Västerbottens museum 2025.

Källmaterial

Källmaterialet till utredningen består av observationer vid fältbesök, samt arkiv- och litteraturstudier. Ritningar för befintlig bebyggelse och handlingar som beskriver platsens förändringar är hämtade från Umeå bygglövs Umeå stadsarkiv. Källmaterialet består av även av skisser, fotografier och litteratur om formgivaren Stig Lindberg och offentlig konst. Västerbottens museums konstantikvarie Suzanne Steneberg har intervjuats om offentlig konst, Stig Lindbergs avtryck i Umeå och gett en beskrivning av Fontänsulpturen. Dessutom omfattar källmaterialet dokumentation kring donationen och finansieringen, som återfinns i kommunstyrelsens handlingar, specifikt i drätselkammarens protokoll från 1974/76 (Umeå Stadsarkiv) Brev och korrespondens ur Eric Modigs företagsarkiv som förvaras vid Näringslivsarkivet i Skellefteå har varit ett viktigt källmaterial i förståelsen av planeringen av torgets kontnärliga utsmyckning.

Förutsättningar

Vid sidan av kulturmiljölagen är det plan- och bygglagen samt miljöbalken som oftast berör kulturmiljöer och kulturvärden. Här ges en kort genomgång av de lagrum som är aktuella i relation till kulturmiljöer och bebyggelse. Citat ur lagtext markeras med kursiv stil. Därtill beskrivning av kulturhistoriskt skydd inom området

Plan och bygglagen (PBL)

Lagen reglerar planläggning och bygglov. Vid planläggning ger lagen möjlighet för kommunen att skydda kulturhistoriskt värdefull bebyggelse genom specifika planbestämmelser. Plan- och bygglagen ställer krav på fastighetsägaren att underhålla sin fastighet och att visa varsamhet och hänsyn till kulturhistoriska värden. Den innehåller även förbud mot förvanskning av särskilt värdefulla byggnader.

Allmänna och enskilda intressen, PBL 2 kap 6 §

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

Förbud mot förvanskning, PBL 8 kap 13 §

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Byggnader och bebyggelseområden som är särskilt värdefulla får inte förvanskas. En åtgärd kan anses som en förvanskning om den förändrar byggnadens karaktärsdrag eller skadar någon av de egenskaper som ligger till grund för byggnadens eller områdets kulturvärden. Förvanskningsförbudet är inget förändringsförbud, om kulturvärdena respekteras kan man ändå ofta utföra olika åtgärder. Befintliga egenskaper bör respekteras och tillägg bör anpassas. För att klarlägga kulturvärdena kan sakkunnig hjälp behövas. I detaljplan kan förvanskningsförbudet omsättas i en skyddsbestämmelse (q).

Underhåll, PBL 8 kap 14 §

Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Varsamhet, PBL 8 kap 17 §

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Varsamhet innebär att hänsyn behöver tas till den befintliga byggnaden eller bebyggelsemiljöns värden och kvaliteter. Varsamhetskravet gäller alla byggnader och alla ändringar, både utvändigt och invändigt och oberoende av om en åtgärd är bygglovs- eller anmälningspliktig eller inte. Det gäller även om kommunen inte

i förväg har tydliggjort varsamhetskraven. I detaljplan kan varsamhetskravet omsättas i en varsamhetsbestämmelse (k).

Figur 4. Gällande detaljplaner över Renmarkstorget markerade i rött. Renmarkstorgets norra del omfattas av stadsplan: Rådhusorget och del av Renmarksplan, antagen 1984 (aktbeteckning: 2480K-P77/1984). Renmarkstorgets södra del som även omfattar ett parti av Kungsgatan omfattas av stadsplan, Njord mfl, antagen 1973 (aktbeteckning 2480K-P101/1973). Omgivande bebyggelse har separata detaljplaner: Audumbla 3 (1989. Brage (1990). Ymer, Audumbla m m (1939). Njord 23 (2015). Balder 8 m fl (1998). Odin 11 (1992). Flygfoto 2019, Öppna data, Umeå

Särskild värdefull bebyggelse

I Umeå kommuns byggnadsordning för centrumfyrkanten ges riktlinjer och råd för särskild värdefull bebyggelse och sammanhållna bebyggelsemiljöer. Renmarkstorget utgör en sammanhållen miljö, nr 13 Renmarkstorget – krogar och butiker (Umeå kommun, 2014, 70).

- Bebyggelse som är utpekad som särskild värdefull (blå prick inom byggnadsordningen är Odin 11 och Njord 23).

Kulturmiljölagen (KML)

Kulturmiljölagens övergripande syfte är att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Kulturmiljölagen innehåller bestämmelser om fornlämningar (2 kap), byggnadsminnen (3 kap), kyrkliga kulturminnen (4 kap), kulturföremål (5–8 kap) och ortnamn (1 kap).

God ortnamnsed, KML 1 kap

God ortnamnsed ska iakttas vid statlig och kommunal verksamhet och innebär bland annat att hävdvunna ortnamn inte får ändras utan starka skäl.

Fornlämningar, KML 2 kap

Fornlämningar är skyddade i enlighet med kulturmiljölagen och får inte skadas. I lagen anges vad en fornlämning är, vilken utbredning en sådan har och hur tillståndsprövningen går till. Den som på något sätt vill ändra eller göra ingrepp i en fornlämning måste ha länsstyrelsens tillstånd. Fornlämningar finns registrerade i Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister. Via

söktjänsten Fornsök finns information om alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar. Via översiktsplanens digitala kartskikt redovisas fornlämningar inom Lycksele kommun.

Övriga kulturhistoriska lämningar är de objekt som inte uppfyller kraven för fornlämningar. Det kan exempelvis vara minnesstenar eller sentida lämningar som tillkommit efter 1850.

- Fornlämning inom området: Umeå 128:1, kulturlager från 1600- och 1700-talsstaden.

Byggnadsminnen, KML 3 kap

En byggnad, byggnadsmiljö, park eller trädgård med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Vid en byggnadsminnesförklaring fastställs skyddsbestämmelser som syftar till att byggnaden eller miljöns kulturhistoriska värden och karaktärsdrag bevaras. För ändring av byggnadsminne krävs Länsstyrelsens tillstånd.

Miljöbalken (MB)

Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. I miljöbalkens miljöbegrepp ingår även kulturmiljön och i balken finns ett antal bestämmelser till skydd för kulturvärdena.

Allmänna hänsynsregeln, MB 2 kap 2§

Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.

Riksintresseområden, MB 3 kap 6 §

Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av dess naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas. Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

- Renmarkstorget ligger inom en kulturmiljö av riksintresse enligt miljöbalken 3 kap 6§ benämnd Umeå (AC10) I den riksintressebeskrivning som Länsstyrelsen västerbotten tagit fram redovisas så kallade värdekärnor inom området. En värdekärna som direkt angränsar till Renmarkstorget är *Storgatsmiljön genom centrum*.

Historik

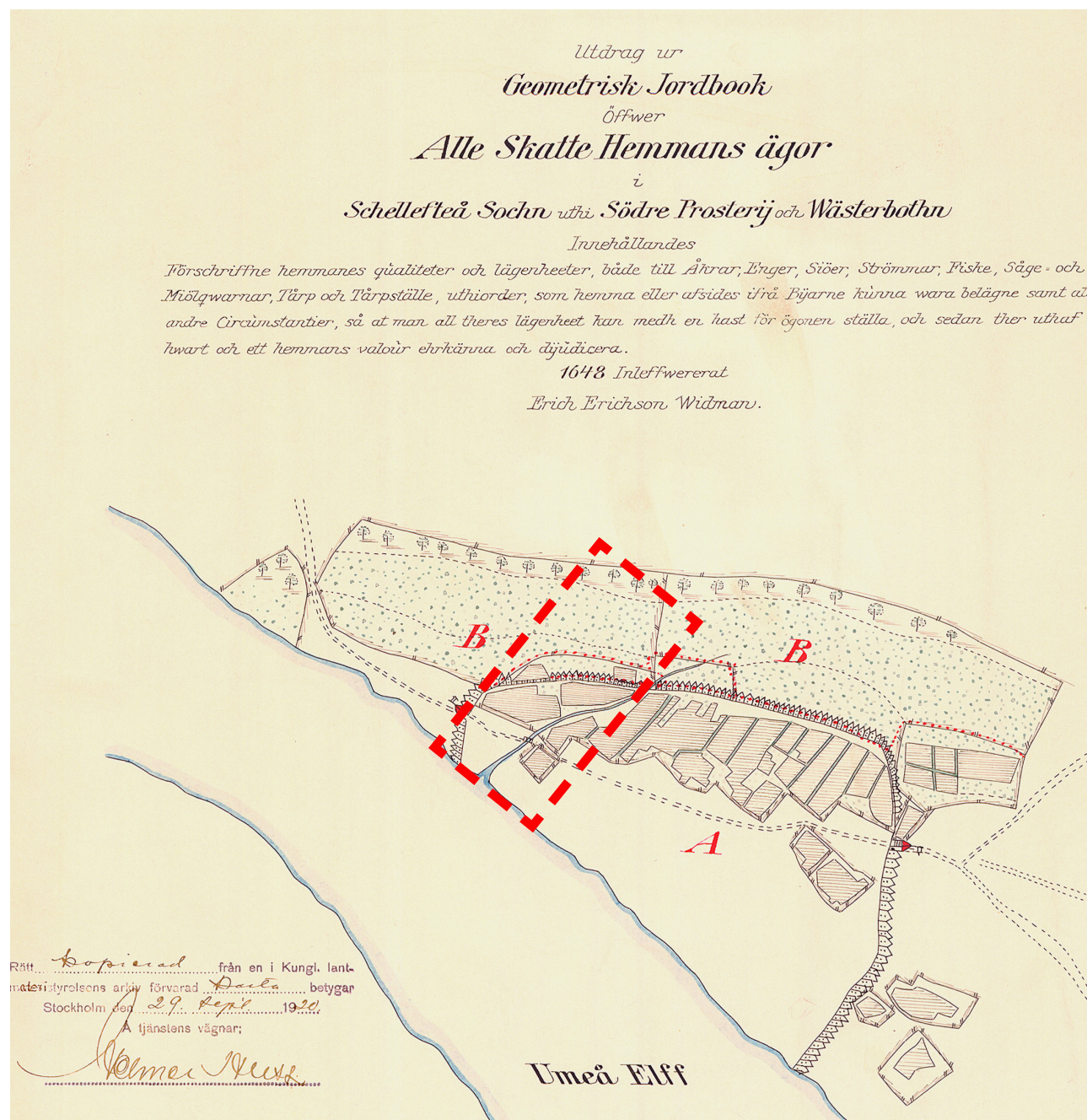
Renmarkstorgets historiska utveckling beskrivs kronologiskt och tematiskt. Källmaterialet utgörs av kartor, stads- och detaljplaner, arkivhandlingar från främst Umeå kommun och Västerbottens museum, äldre fotografier, intervjuer samt litteratur. Fokus ligger på 1900-talets bebyggelseutveckling.

Områdets framväxt

Redan 1588 vid det misslyckade stadsgrundningsförsöket vid Umeå sockens kyrka på Backen, var Umeälven oframkomlig för båtar så långt upp. En ny plats valdes därför på Sandahemmanets mark i Ytterhiske by, och på denna plats grundades dagens Umeå 1622.

Landskapet, en förutsättning

Området utgjordes av en plan sandhed uppe på den norra älvbrinken. Norr därom bredde sankt myrmarker ut sig. Renmarksbäcken, som den senare kom att kallas, avvattnade det myrlänta området och mynnade i Umeälven (Eriksson, 1975, 15). Det omkringliggande landskapet närmast staden var agrart, markerna användes till odling och slätter. Kartan här till höger över Umeå stad, daterad 1648, visar en tydlig avgränsande inhägnad som skiljer staden från omgivande marker och går ända ned till älven. En färdväg passerar i öst-västlig riktning genom staden via två portar och en bro över Renmarksbäcken. Den planlagda delen av stadens mark ligger i huvudsak på vägens norra sida, både öster och väster om bäcken. De gårdar (odlingsmark) utanför inhägnaden som tillhörde staden är också utritade på kartan, se figur 5.

Figur 5. Karta över Umeå 1648. Röd markering visar undersökningsområdets lokalisering. A-betecknat område = stadens mark. B-betecknat område = omkringliggande byars mark. Lantmäteriet

”De kom fram till Renmarksbäcken, den smala, hoppande bäcken med de höga, lutande stränderna som går snett genom staden och över vilken broar med vita räcken är byggda. På sidorna ned mot bäcken finns ”kissar” om vårarna, och Norrlands ’blåsippa’, den bleka violen, vårens första blomma växer där.”

Folke och Frida, utgiven 1925, skildrar författaren Frida Åslund sin egen barndom i Umeå mellan 1885 och 1888, både innan och under den stora stadsbranden. Citatet här ovan ger en beskrivning av Renmarksbäcken från ett barns perspektiv.

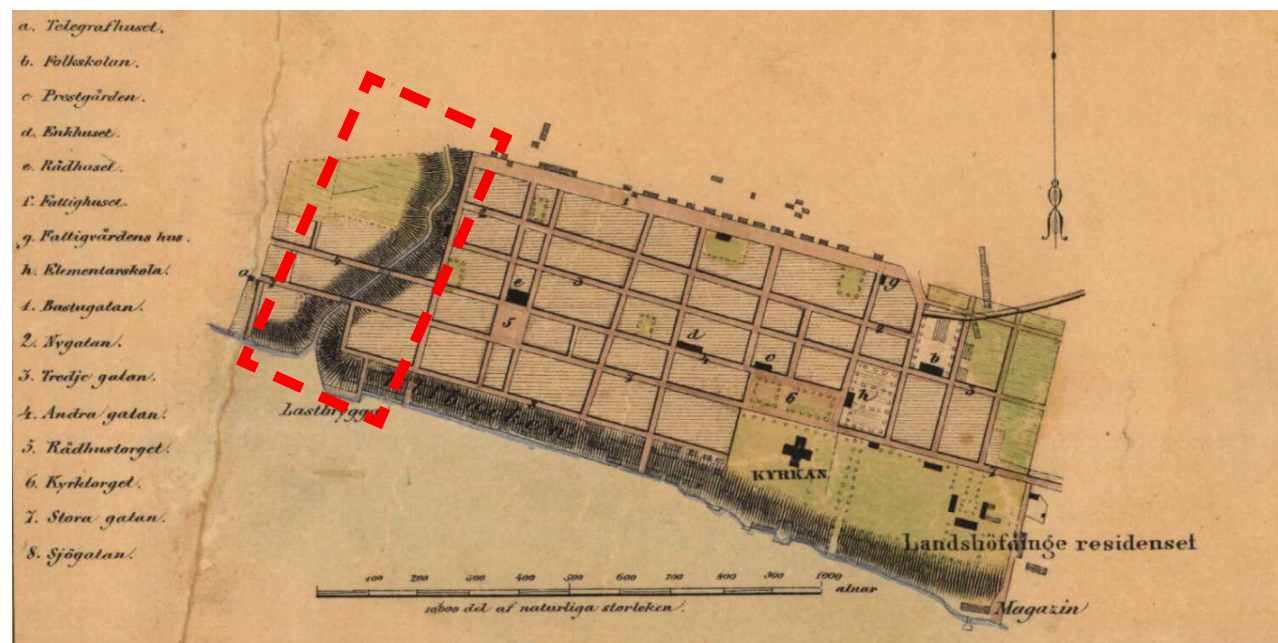
Renmarksbäcken

Den sank Långmyran eller Myrängen norr om staden avvattnades av den bäck som under 1800-talet kallades Renmarksbäcken, eller fattighusbäcken efter det närliggande fattighuset. Bäckens bildade gräns i väster för den centrala delen av staden (Eriksson, 1975, 15).

Namnet med förleden Renmarks- är uppkallade efter Arent Renmark (1735–1792), vice häradshövding och avvittringsdommare för södra lappmarken. Renmark hade sin gård vid bäcken som tidigare hette Fattighusbäcken. Eftersom han ansåg att namnet Fattighusbäcken inte var lämpligt, ville han döpa om den.

Figur 6: Parti av Renmarksbäcken med träbron från Rådhusgatan i fonden uppför bäcken och järnbron från Storgatan närmast. Efter lektor N Pahl's akvarell. (Umeå fabriks- och hantverksförening: minnesanteckningar 1847-1932 / på styrelsens uppdrag utarb. av B. E. Forsgren, sid 44)

Figur 7. Utsnitt ur karta från 1857 över Umeå stad. Kartan från 1857 visar att Renmarksbäcken ligger i en djup ravin och att stadens plana yta övergår i en brant sluttning mot älven, "Elfbacken". Väster om bäcken syns området Malmen närmast älven som är utlagt som stadskvarter, och norr därom är ett grönområde. Strax öster om bäcken i vad som idag ungefär motsvarar kvarteret Balder, ligger ett litet grönområde. Storgatan och Rådugatan korsar Renmarksbäcken via Storbron och Lillbron. Lantmäteriet

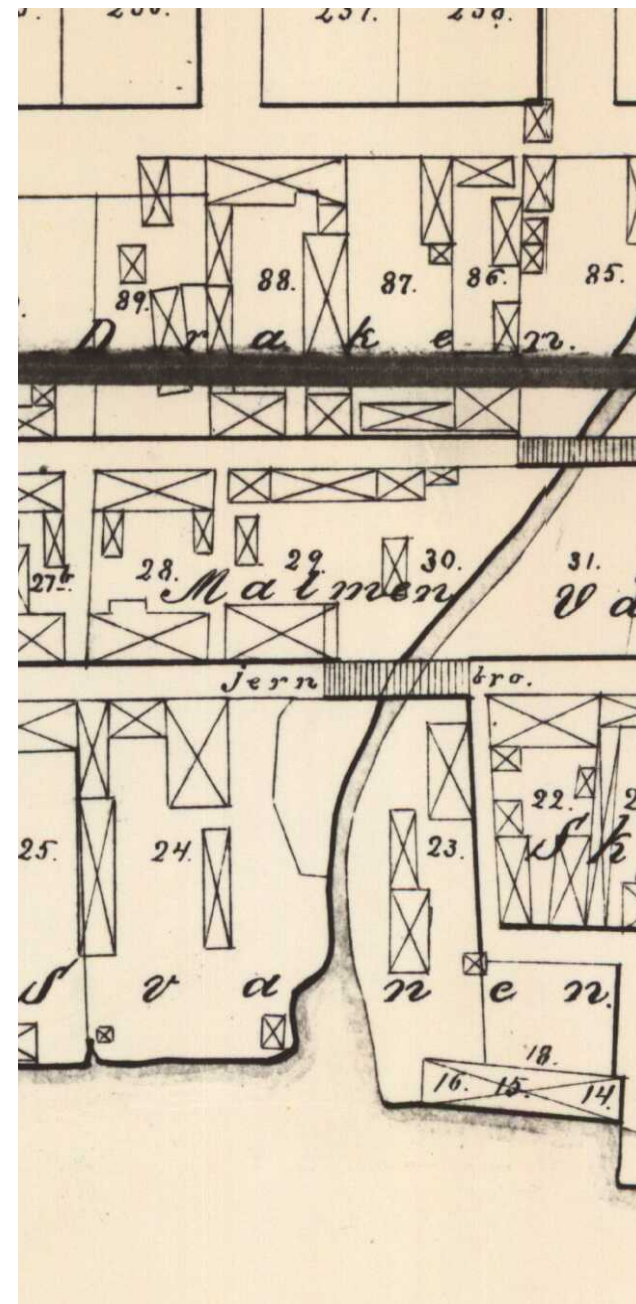
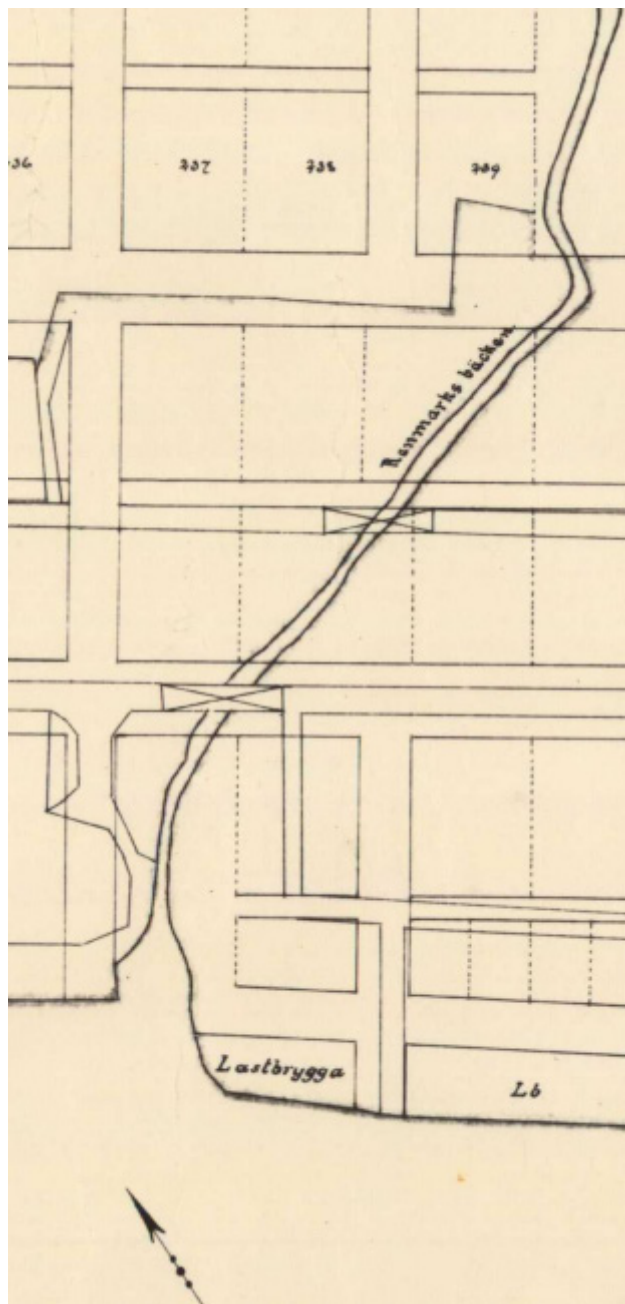
Bebyggelseutveckling

1856 beskrivs staden som regelbundet indelad med fem gator parallella med älven, sju gränder och två torg: Kyrkotorget och Rådhusorget. Västra delen av staden beskrivs så här: *"Stadens vestra del genomskäres av en bäck och däld, hvaröfver 2ne broar underhålla förbindelsen med den derutom varande stadsdelen, vilken kallades Malmen, och genom hvilken 2ne gator fortgå, förenade med en tvärgata. En mindre obebyggd plats derå, är egentligen ej något torg, ehuru den fått namn af Packartorget"* (Löfroth 1856 sid 2).

Vägsträckningar och broar

Där landsvägen korsade Renmarksbäcken fanns en bro redan innan Umeå kom till. Efter att staden anlagts var trafiken över till den så kallade Malmen på bäckens västra sida livlig, eftersom vägen ledde ut till byarna västerut längs älven och till kyrkan på Backen. Bron var utsatt för hårt slitage och redan på 1600-talet omtalas återkommande insatser för att hålla den i brukbart skick.

När staden planlades blev landsvägen Storgatan och bron kallades Storbron. Norr därom, där Rådhusgatan gick fram, ledde först en spång över bäcken men även där byggdes, troligen i början av 1800-talet, en träbro som kom att kallas Lillbron (Eriksson sid 34). Vid mitten av 1800-talet ersattes både Storbron och Lillbron med nya träbroar, men den senare blev så bristfälligt byggd att den fick rivas och 1861 uppfördes i stället en järnbro efter ritningar av major C L Adelsköld (Steckzén, 1981).

Figur 8, till vänster. Utsnitt ur karta upprättad 1863 visar föreslagen tomtindelning för Umeå stad liksom Renmarksbäckens sträckning. Lantmäteriet. Figur 9, till höger. Utsnitt ur karta från 1881 innan branden. Kartan visar broar över Renmarksbäcken och Umeås planlagda områden med uppförda byggnader. Lantmäteriet

Bebyggelsen före stadsbranden 1888

Före 1800-talets mitt hade de allra flesta hus i Umeå bara en våning. Sedan kom bestämmelser i byggnadsordning om att vindar av brandskyddsskäl skulle vara väl belysta och rymliga, vilket medförde att många hus höjdes upp genom att några stockvarv timrades på (Eriksson, 1975, 29). Den blomstringstid som Umeå genomgick under 1850-talet satte också tydliga spår i stadens bebyggelsebild. Det var nu rik tillgång på bräder från de stora sågverken i Norrfors och Baggböle. I sin skildring från Umeå 1855–57 noterade J A Linder att ”under sednare åren flera tvåvåningshus blivit uppförda och ornerade i vacker byggnadsstil” (ibid, 1975, 30). Detta kan tolkas som att husen i Umeå vid denna tid försågs med arkitektoniskt utformade fasadpaneler (ibid, 1975, 31). Panelarkitektur med drag av empire kom att bli karaktäristisk för 1800-talets första del och mitt.

Storgatan innehade en särställning som den förnämsta gatan och vid mitten av 1800-talet var dess västra del handelsmännens område. De gårdar som kantade Storgatan där var lika stora och påkostade som handelsgårdarna i centrum (ibid, 1975, 79). Området Malmen vid västra sidan av Renmarksbäcken motsvaras i dagens stadsbild ungefär av kvarteren Magne och Njord. Den bebyggelse som fanns där före stadsbranden var huvudsakligen uppförd under första hälften eller mitten av 1800-talet. Vid branden klarade sig sammanlagt 39 gårdar inom Malmen och den nybyggda stadsdelen väster därom (Ibid, 1975, 131). Inom Magne och Njord fanns några av dessa kvar sent in på 1900-talet, av vilka de två mest kända beskrivs här.

Scharinska huset/Linderska huset

På Renmarksplanaden 5 inom kvarteret Njord låg fram till 1973 det så kallade Scharinska eller Linderska huset. Huset var ett av de sista kvarvarande av byggnader på Malmen uppförda före stadsbranden. Johan Anders Linder (1783–1877) var komminister och vice pastor i Umeå landsförsamling men även verksam som byggmästare och arkitekt. Till hans verk hör Baggböle herrgård, Häggströms herrgård i Dalkarlså och Holmsunds kyrka. Linder var en kulturpersonlighet och mångsysslare – lokalhistoriker, kompositör, författare, dialektforskare, botaniker och möbelsnickare (Eriksson, 1975, 32). Kring 1800-talets mitt var han flitigt anlitad av Umeborgarna som arkitekt.

Komminister J A Linder hade enligt sina dagboksanteckningar år 1852 levererat ritningar till Nils Scharin. Det är emellertid oklart om det var om- eller nybyggnads-ritningar. Då Scharin flyttade in i huset år 1854 fanns redan en trädgård med vackra träd invid det, vilket kan tyda på att ett huset stod där sedan tidigare och byggdes om efter Linders ritningar. Som nämns ovan var det till exempel vid tiden vanligt att husen byggdes på med en våning och fick en ny, utsmyckad fasad. Byggnaden var redovisad under kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Generalplan för Umeå 1966 och ansågs med sin panelfasad vara ett mycket värdefullt exempel från J A Linders arkitektverksamhet och den nyklassiska byggnadsstilen från tidigt 1800-tal. (Vbm arkiv, yttrande 1973 från landsantikvarien till Länsarbetsnämnden).

Det vinkelbyggda huset var täckt av ett flackt sadeltak med avvalmade gavelspetsar. Fasaden var klädd med stående lockpanel med breda, släta hörnpilastrar. Taklisten var profilerad med kort taksprång och en fint utarbetad tandlist.

Hermanssonska gården/Lars Färgares gård

Strax väster om Renmarksbäcken där Thulehuset, i dagens kvarteret Magne, låg den Hermanssonska gården, så kallad efter den möbelaffär som startat i lokalerna 1906. En av de få riktigt gamla borgargårdarna i Umeå med två byggnadskroppar i vinkel. Den äldre delen mot Storgatan uppfördes troligen under 1700-talets slut i en våning med inredd vind. Längan mot Västra Esplanaden tillkom under 1800-talet, i en och en halv våning med sadeltak och inkörspport för häst och vagn, i övrigt med samma utförande som den äldre delen. När Thulehuset skulle byggas på platsen i slutet av 1950-talet beslutade stadsfullmäktige att Hermanssonska gården skulle flyttas till Gammlia och så skedde också. En namntävling resulterade i gårdens nuvarande namn Lars Färgares gård, efter färgaren Lars Nilsson Strandberg, som ägde byggnaden och hade sitt färgeri där i början av 1800-talet.

Figur 10. Utsnitt av karta över Umeå stad upprättad 1937. Scharinska huset/Linderska huset (1) liksom Hermanssonska gården/Lars Färgares gård (2) är markerat i svart med numrerung. Undersökningsområdets ungefärliga avgränsning är illustrerad med streckad linje i rött. Grundkarta: Lantmäteriet

Figur 11 ovan: Två små lekkamrater, 1905. Zaida P-son Scharin och Margit Berg på trappan till N A Scharins hus i Renmarksesplanaden kvarteret Njord. Fotografiet är publicerat i skriften "Gamla Umeå i bild". VBM C92 Foto: Fotograf okänd/Västerbottens museum

Figur 12 ovan till vänster. Scharinska/Linderska huset i vinterskrud inom kvarteret Njord, fotograferat i vy från söder. Renmarksesplanaden med dess björkallé till höger. VBM SB 1896 Foto: Fotograf okänd/Västerbottens museum

Figur 13 till vänster. Vy från väster över gatuavsnittet av Storgatan kallat "Trängsund", sett från Västra Esplanaden, 1961. Byggnaden till höger är Lars Färgares gård. VBM BE 19610001 Foto: Carl Eklund/ Bertil Ekholts samling/ Västerbottens museum

Renmarksesplanaden

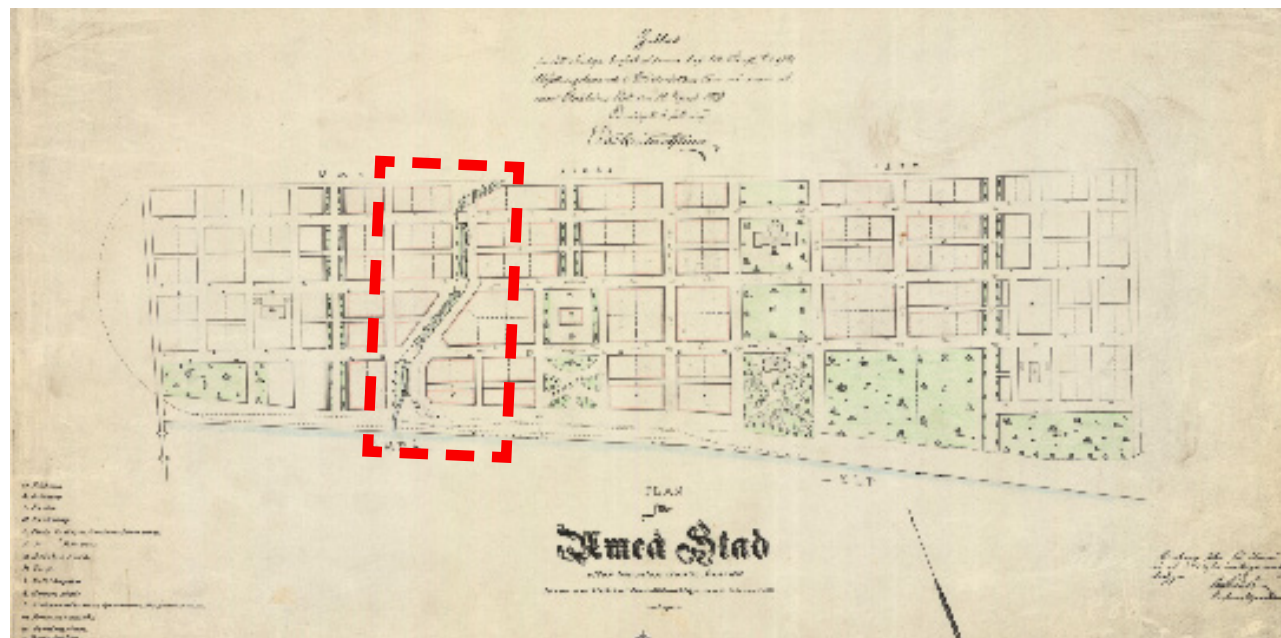
1889 års stadsplan

1864 års stadsplan innehöll en utvidgning av planområdet åt öster och väster, samt ett förslag till reglering av den gamla stadskärnan som innebar att gator, torg och kvarter lades i ett rutnät över bebyggelsen utan hänsyn till det gamla tomtmönstret. 1864 års stadsplan genomfördes inte fullt ut, men blev vägledande när en ny plan skulle utarbetas efter stadsbranden 1888. Kommissionslantmätare C H Hultt upprättade då ett nytt planförslag som realiserade den strikta rutnätsplanen. Renmarksbäcken föreslogs omges av obebyggda rektangulära parkkvarter, för att undvika oregelbundna byggnadstomter inom rutnätsplanen. Planen innehåller även tillägg som bredare brandgator genom kvarteren för att tillgodose kraven på brandsäkerhet.

När den nye stadsarkitekten F O Lindström tillträdde 1888 föreslog han att Renmarksbäcken skulle rätas och förses med trädplanterade strandgator som en ”naturlig esplanad”. Att vissa byggnadskvarter därigenom skulle bli sneda såg han inte som något problem utan snarare en fördel, då det skulle komma som ett behagligt avbrott från rätvinkligheten. Efter en del debatt antogs en ny stadsplan 1889 där Renmarksbäcken är rätad och kantas av trädplanterade strandgator enligt Lindströms förslag (Eriksson, s 138–143).

Renmarksbäcken kulverteras

Allt eftersom Myrängen och angränsande sankområden norr om staden torrlades, minskade vattentillgången i Renmarksbäcken som tidigare

Figur 14. Stadsplan för Umeå Stad efter branden den 25 juni 1888, antagen 1889. Renmarksbäcken kantas av av trädplanterade strandgator Undersökningsområdets ungefärliga avgränsning är illustrerad med streckad linje i rött. Lantmäteriet

hade varit ganska vattenrik. I slutet av 1800-talet var bäcken som livligast under snösmältningen vid våren för att under sommaren vanligen torka ut (Steckzén 1922). 1890 beslöt man att, i stället för att anlägga strandgator enligt stadsplanen, kulvertera bäcken och på dess plats anlägga en esplanad av samma typ som Rådhusplanaden (Eriksson, 1975, 164).

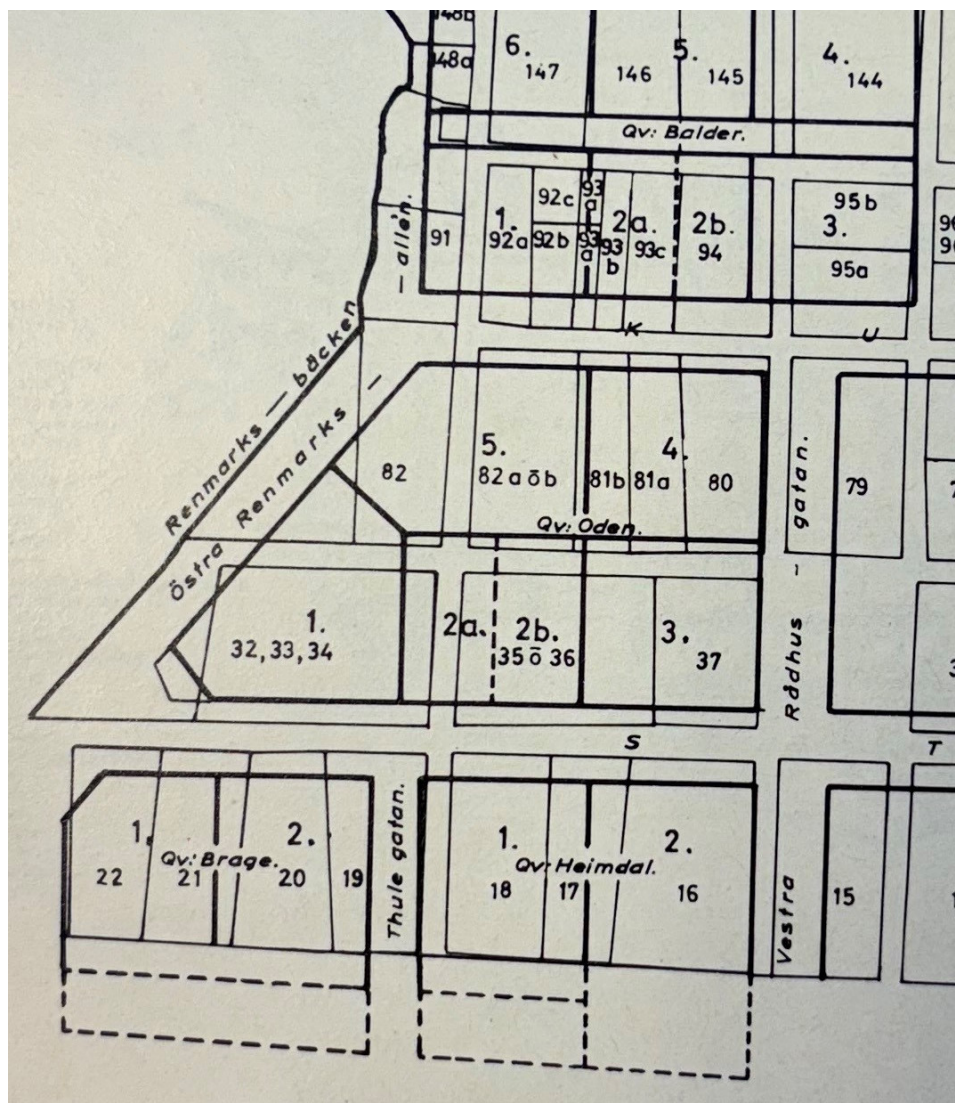
Återuppbyggnaden efter stadsbranden

Som nämnts ovan var kvarstod väster om Renmarksbäcken en del bebyggelse från före stadsbranden, och den kompletterades med ny bebyggelse som lades ut efter den nya rutnätsplanen antagen 1889. En stadskarta upprättad år 1899 av stadsingenjör Wilhelm Stolpe visar,

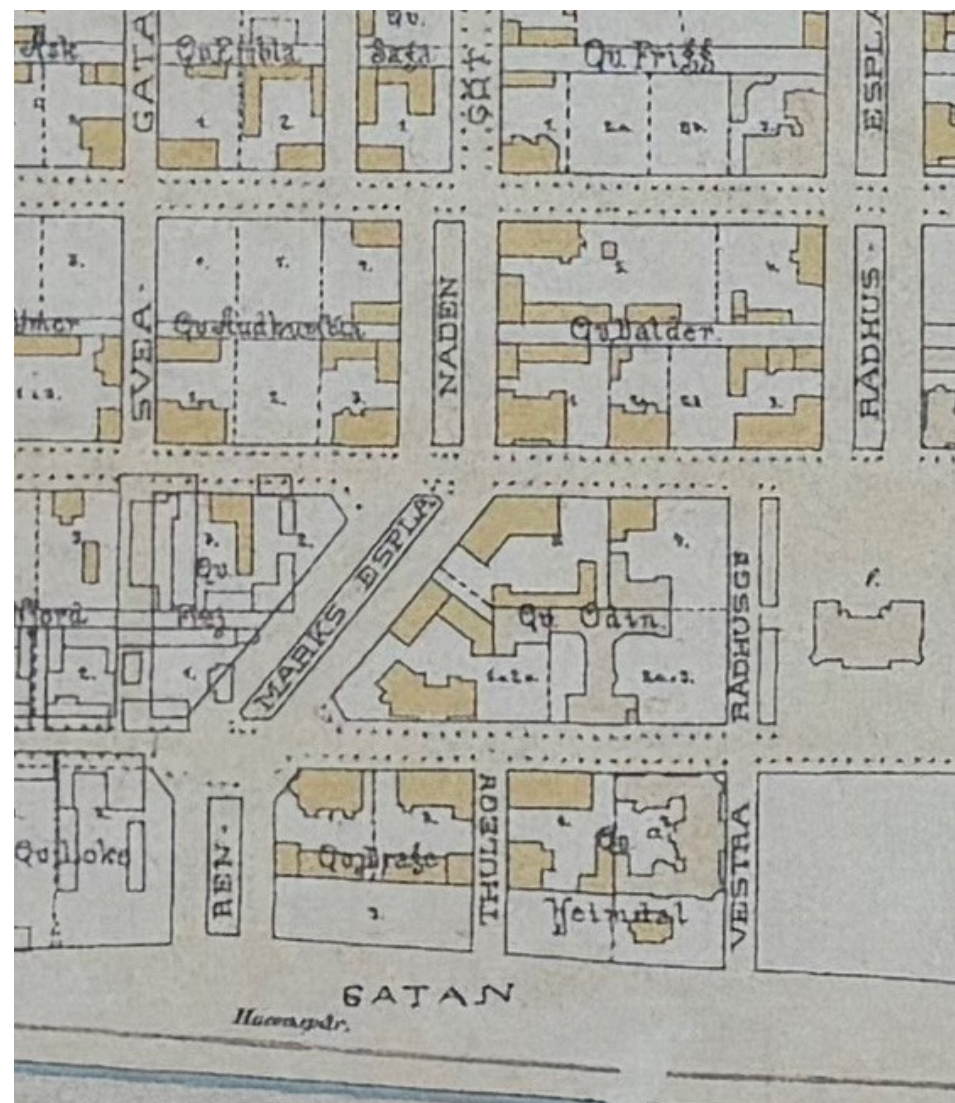
på platsen för den kulverterade bäcken, en esplanad med namnet Renmarksesplanaden. Det skulle dröja ända in på 1900-talet innan Renmarksesplanaden blev fullständigt utbyggd (Eriksson, 148)

Figur 15. Kulverten för Renmarksbäcken som tillkom på 1890-talet. Fotografiet är från en öppning i samband med nybyggnad av kvarteret Frigg nr 1. Ligger här ca 280 cm under marknivån. På botten ett modernt cementrör. VBM K 9500 Foto: Göte Böhlin/Västerbottens museum

Figur 16. På en karta ritad av kommissionslantmätare C H Huldts karta från 1889–90 benämns gatusträckningen på bäckens östra sida "Östra Renmarksallén" (Eriksson, 1975, 147). Även namnet Renmarksbacken finns registrerat mellan åren 1889 och 1901, men verkar inte ha fått någon större spridning då namnet inte förekommer på några kartor från den tiden. Umeå kommun, Namnkartan

Figur 17. Utsnitt av karta, 1899. "Karta öfver Umeå stads planlagda område jemte förstaden Haga" Upprättad 1899 av Vilhem Stolpe, Stadsingenjör. Stadsarkivet.

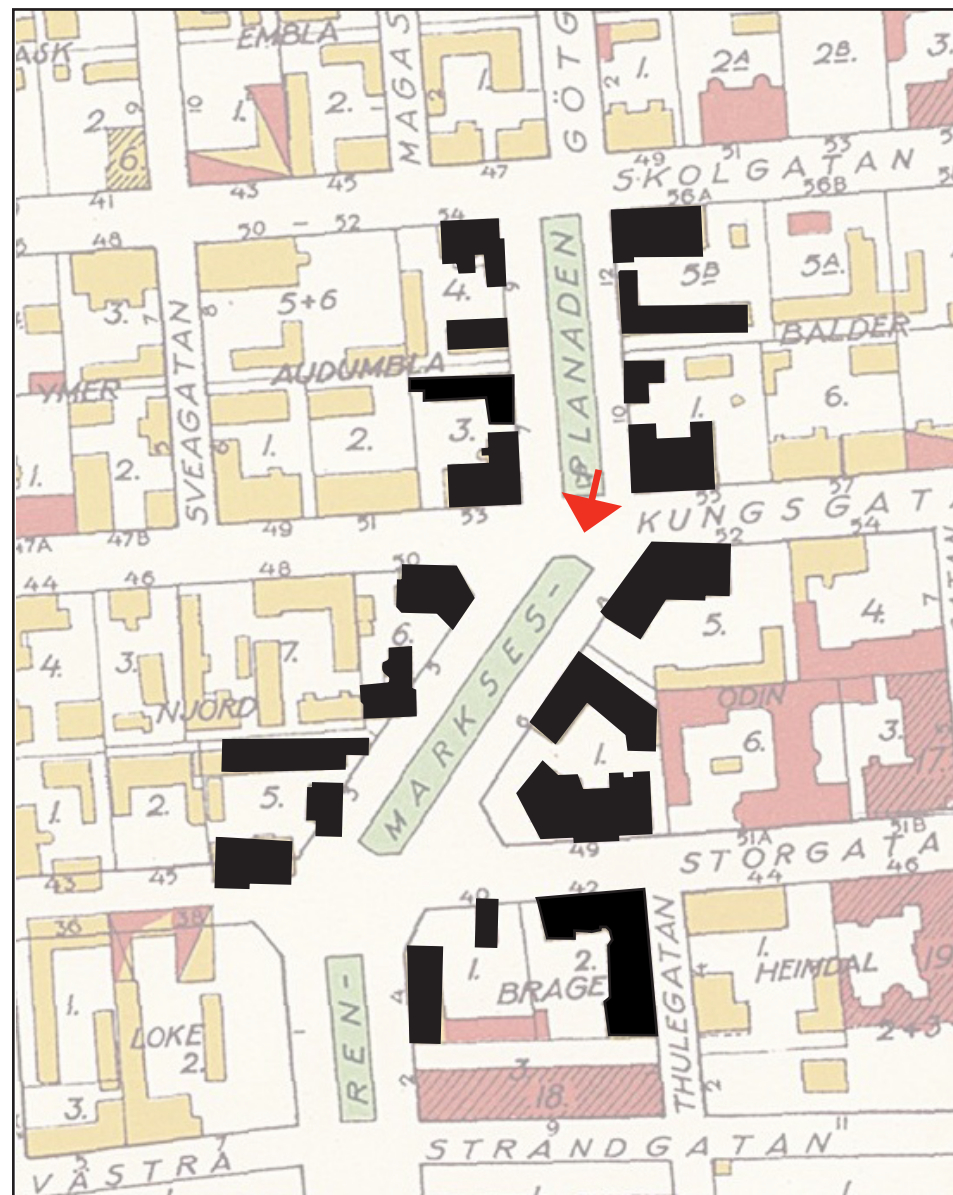
Figur 18: Vy över Renmarksesplanaden mot söder, 1954. Till höger i bild kvarteret Njord. Foto: Bertil Ekholz/Västerbottens museum

Bebyggelsen som uppfördes efter branden 1888

Under ledning av den nyrekryterade stadsarkitekten Fredrik Olaus Lindström byggdes staden åter upp, nu med större tomter och breda esplanader som skulle skydda mot framtida bränder. Det var framför allt träbebyggelse som uppfördes, ritad av dåtidens verksamma husritare och arkitekter, både lokala och utifrån kommande. Nyrenässansens dominerar till en början som byggnadsstil, och under 1900-talets första år uppförs några byggnader i nationalromantisk stil. Byggnaderna var rika på utsmyckade detaljer, som hörntorn och frontespiser, som gav taken en livlig siluett (Eriksson, 1975, 154). Umeås stadskärna kom att präglas av luftighet och grönska, och en ståtlig träarkitektur av hög kvalitet.

Beskrivning av bebyggelsen

Kvarterens namn har i några fall ändrats under 1900-talet. I de följande byggnadsbeskrivningarna används dagens kvartersnamn. Kartbilden till höger visar de beskrivna byggnadernas lägen och ytor. Grundkarta under illustration är upprättad 1937, se figur 19.

Figur 19: Byggnader som är markerade i markerade svart uppfördes efter stadsbranden 1888. Utsnitt av karta över Umeå Umeå stad upprättad 1937. Röd pil markerar fotografens placering för fotografiet här till vänster. Lantmäteriet

Njord

I sydöstra delen av kvarteret, på Storgatan 47, låg det Lindbergska huset, senare kallat Cygneiska huset. Det beboddes fram till 1905 av Egil Unander-Scharin. Den tillhörande uthuslängan låg längs norra tomtgränsen. Dessa hus revs i mitten av 1900-talet för att ge plats åt bilparkeringar och taxistation.

På tidigare tomten Njord 17 låg det Scharinska eller Linderska huset som uppfördes före stadsbranden och beskrivs i ett tidigare avsnitt. Här ligger idag affärs- och bostadshuset med parkeringshuset Parketten.

Efter makarna Scharins död förvärvades fastigheten av guldsmeden K E Berg, som på den Scharinska trädgårdens plats, i hörnet Kungsgatan-Renmarksesplanaden, lät uppföra ett hus i nationalromantisk stil 1905, efter ritningar av G A Pettersson. Det var ett trähus i två våningar med vind med valmat tak, och innehöll bostäder och butikslokaler.

Figur 20. Linderska/ Scharinska huset, 1960-tal sett från Renmarksesplanaden i östlig riktning. VBM K11954 Foto: Västerbottens museum

Figur 21. Vy från sydöst. Den sydöstra delen av nuvarande kvarteret Njord, omkring år 1900. Till höger, en butiksbyggnad. Till vänster, det Lindbergska (senare Cygneiska huset). VBM BE 19000000 4 Foto: Bertil Ekholtz samling/Västerbottens museum

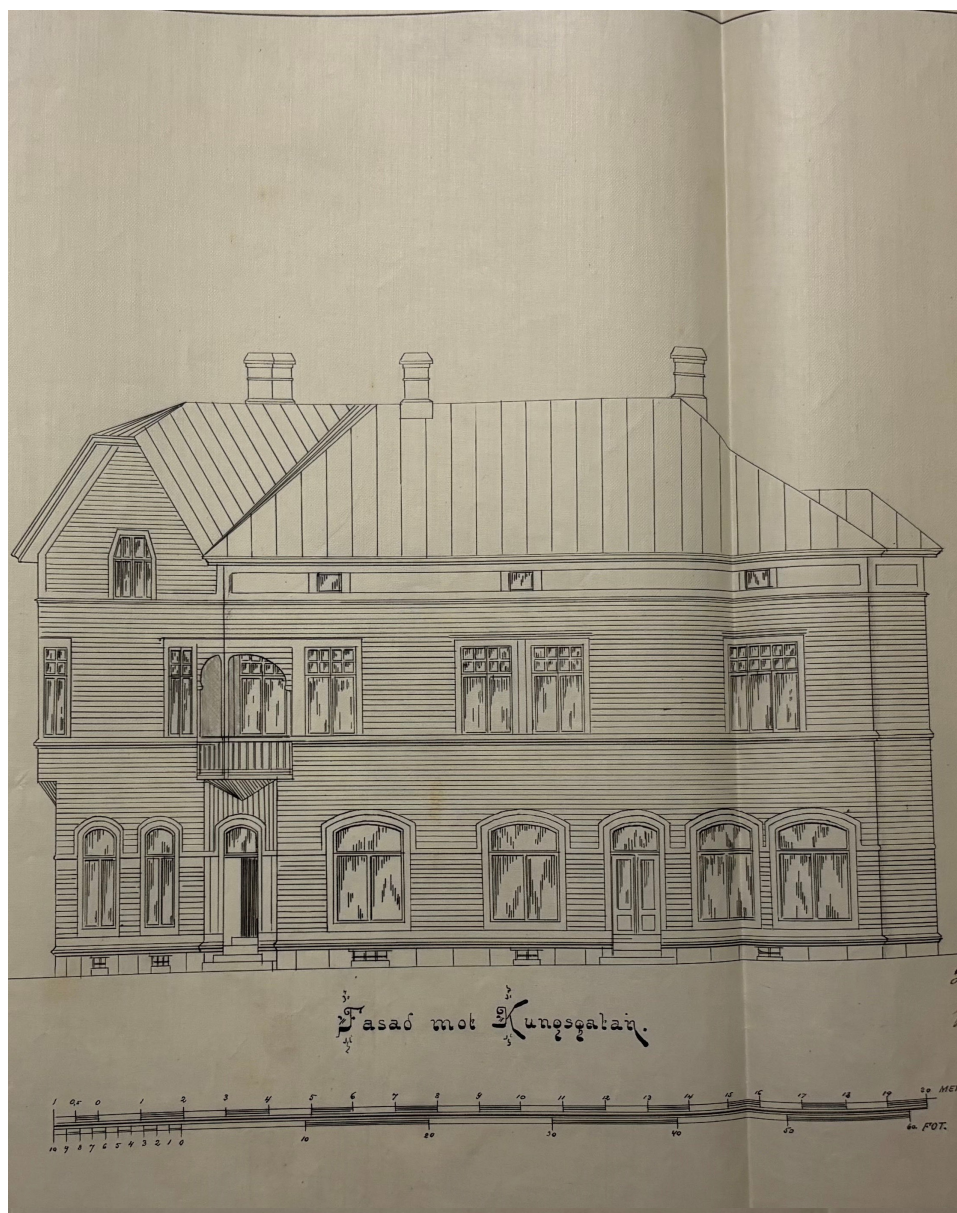
Figur 22. Trädgården tillhörande det Scharinska huset i kvarteret Njord, fotograferat från sydväst Trädgården låg i hörnet Kungsgatan-Renmarksesplanaden och här uppförde guldsmed K E Berg sitt hus 1905. I bakgrunden syns "Färgare Sandbergs hus" i kvarteret Audumbla till vänster och centralhotellet i kvarteret Balder till höger. Foto: Västerbottens museum

Figur 23. Byggnadernas placering i kvarteret Njord markerat i rött. Pil och siffra: fotografens riktning för respektive fotografi på denna sida.

Figur 24. Det smala avsnittet av Storgatan, "Trångsund" kallat, mellan kvarteren Loke (nu Magne) och Njord, 1930-tal. Fotograferat från östlig riktning, till höger syns det Lindbergska huset och till vänster svänger Renmarksesplanaden ned mot älven. VBM BR 2722 Foto: Stellan Roséns samling/Västerbottens museum

Figur 25. Ritning till K. E Bergs bostadshus, fasad mot Kungsgatan. G A Pettersson 1905 Stadsarkivet, Umeå

Figur 26. Tvärgränd genom kvarteret Njord, mellan Renmarksesplanaden och Västra esplanaden i östlig riktning. Närmast till höger i bild är det Scharinska huset. Foto: Västerbottens museum

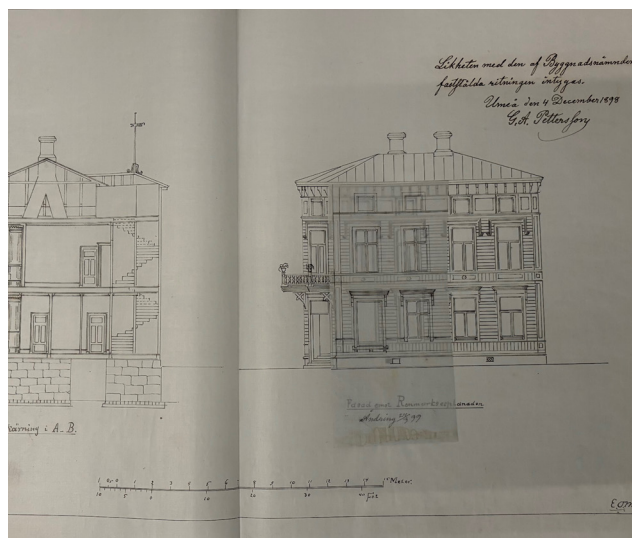

Figur 27. Guldsmed K E Bergs hus byggt 1905 i hörnet Renmarksesplanaden-Kungsgatan. Fotograferat från nordöst. Till vänster skymtar det Scharinska huset. Tidigt 1970-tal. VBM BR 4851 Foto: Otto Eliasson/Västerbottens museum

Audumbla

På Audumbla 3 låg ett trähus i två våningar med vind, ritat 1898 av G A Pettersson. Det var en ståtlig byggnad i nyrenässansstil med fasad av liggande panel med våningsavskiljande band av stående panel, och valmat tak med takfot vilande på profilerade konsoler. Uthusbyggnaden med en högre butiksdel mot Renmarkstorget var även den ritad av G A Pettersson, 1897. Den byggdes om kraftigt på 1940- och 1960-talet.

Längst i norr på Audumbla 4 byggdes ett hus efter ritningar 1889 av C Fr Sandgren. Det hade två våningar och valmat tak. På 1920-talet byggdes huset ut längs Renmarksesplanaden och 1958 genomfördes fasadändringar efter ritningar av J D Sundberg som gav byggnaden funktionalistiska drag, framför allt i bottenvåningen.

Figur 28. Boningshuset på Audumbla 3, ritning 1898 av G A Pettersson med ändringar av E O Mångberg 1899. Umeå stadsarkiv

Figur 29. Hörnhuset på Audumbla 3, 1970. Vy från sydost, vid tiden Thornbergs modehus. Butiksfasaderna är moderniserade med stora skyltfönster. Foto: Öppna data, Umeå

Figur 31. Byggnadernas placering i kvarteret Audumbla markerat i rött. Pil och siffra: fotografens riktning för respektive fotografi på denna sida.

Figur 30. Kvarteret Audumblas östra sida mot Renmarksesplanaden, 1970. Till vänster skymtas busshållplatsen och Centrumhuset. Foto: Öppna data, Umeå

Figur 32. Kvarteret Audumbla, 1970 sett från nordöst. I mitten den centrala busshållplatsen på Renmarksesplanaden. Foto: Öppna data, Umeå

Figur 33. Audumbla 3, 1979. Vy från Kungsgatan sett från nordöst. Dokumentation inför rivning, Umeå Stadsarkiv

Figur 34. Audumbla 3, 1979. Vy från Renmarksesplanaden. Dokumentation inför rivning, Umeå Stadsarkiv

Figur 35. Audumbla 4, 1980. Vy från Renmarksesplanaden. Dokumentation inför rivning, Umeå Stadsarkiv

Balder

Kvarteret Balder bildades efter stadsbranden 1888 och bestod då av sex tomter, tre på vardera sidan om brandgatan i öst-västlig riktning, som ännu går att urskilja i kvarterets mitt.

I kvarteret Balders nordvästra hörn, med långsidan mot Skolgatan och gavel mot Renmarksesplanaden, uppfördes 1890–91 handelsman C J Anderssons gård. Det var en praktfull byggnad i nyrenässansstil, ritad av F O Lindström. Till handelsgården hörde också ett gårdshus som låg vid brandgatan och var sammanbyggt med ett gatuhus med butik mot Renmarksesplanaden.

1890 gjorde F O Lindström ritningarna till Centralhotellet i sydvästra hörnet av kvarteret Balder, i korsningen Renmarksesplanaden-Kungsgatan. Senare inrymde byggnaden butiker, däribland annat herrekiperingsaffären Drabant. På samma fastighet, mot Renmarksesplanaden, låg den så kallade ekonomibyggnaden, en enklare träbyggnad i en våning med vind och med valmat tak. Den inrymde en butikslokal, lagerutrymmen samt en bostadslägenhet i vindsvåningen.

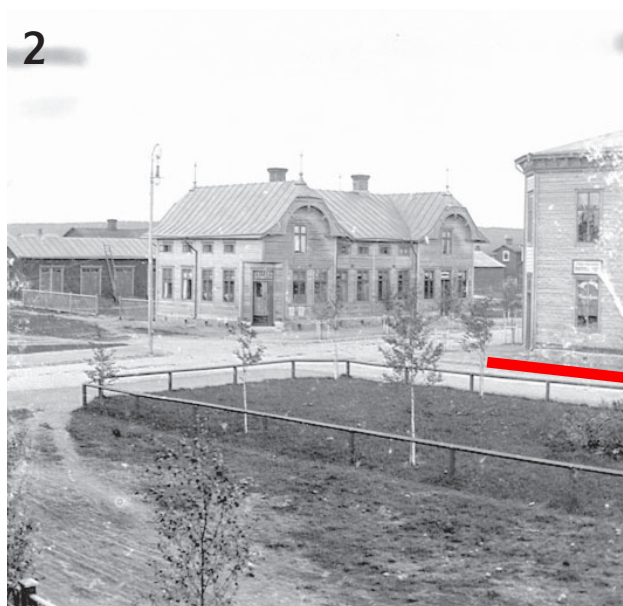
Figur 36 t.h. Renmarksesplanaden - Skolgatan. Umeå lysoljebolags fastighet på kvarteret Frigg 1, ritad av Viktor Åström. Till höger skymtar handlanden Conrad Anderssons nybyggda handelsgård i kvarteret Balder. Foto cirka 1895. Röd linje visar Renmarksesplanadens sträckning mot söder. Notera björkplanteringarna vid Renmarksesplanadens gröna mittfält. Foto: Fotograf okänd/Bertil Ekholtz samling/ Västerbottens museum. Figur 37 t.h. Sydvästra hörnet av kvarter Balder. Fd Centralhotellet 1978, strax före rivning. Foto: Västerbottens museum

Figur 38: Kvarteret Balder sett från Skolgatan, 1970. Huset i förgrunden är handelsman C J Anderssons gård, "Handelsgården" kallad. Den röda linjen visar Renmarksesplanadens sträckning mot söder. Foto: Öppna data, Umeå

Figur 39: Byggnadernas placering i kvarteret Balder markerat i rött. Pil och siffror: fotografens riktning för respektive fotografi på denna sida

Figur 40. Kvarteret Balder, sett från sydväst, 1979. Busshållplats och notera kioskbyggnaden (kallad "Gröna nöden") närmast i bild till höger. Smeknamnet kommer av att byggnaden även inrymde en offentlig toalett. Foto: Umeå Stadsarkiv

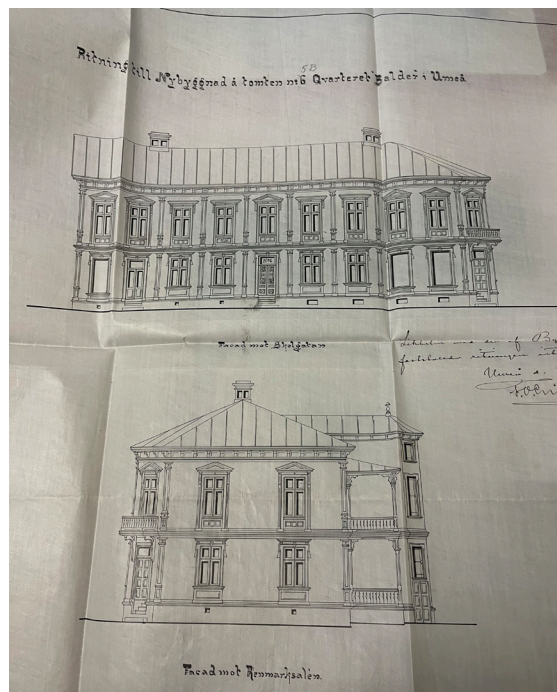
Figur 41. Kvarteret Balder, sett från sydväst. Ekonomibygnaden till vänster och det fd Centralhotellet till höger, brandgata i mitten. Fotografiet är taget 1978, strax före byggnadernas rivning. Foto: Umeå Stadsarkiv

Figur 42 t.h. Kvarteret Balder från Renmarksesplanaden, 1976. Handelsgården och butikshuset på dåvarande Balder 5 B. Foto: Stadsarkivet, Umeå

Figur 43. Parti av Kungsgatan i hörnet av Renmarksesplanaden mot öster. Till vänster Centralhotellet i kvarteret Balder och till höger hotell Forsberg, kvarteret Odin 5. Foto cirka 1895. Foto: Västerbottens museum

Figur 44. Ritning till handelsman C J Anderssons gård. F O Lindström 1891. Stadsarkivet, Umeå

Figur 45: Vy över det sydvästra hörnet av kvarter Balder med det fd centralhotellet. I höger i bild pågår rivning av Centrumhuset i kvarteret Odin. VBM A 25130. Foto: Göte Böhlén/Västerbottens museum.

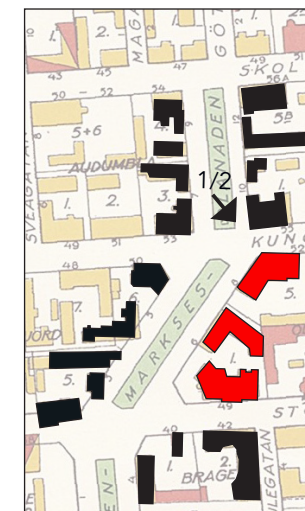
Odin

Det nuvarande Centrumhuset på Odin 11 föregicks av ett tidigare Centrumhus i trä på samma plats, ett handelshus med butiker i bottenvåningen. Det byggdes dock som hotell -1890 efter ritningar av C Fr Sandgren. Hotell Forsberg hette det under tidigt 1900-tal. Byggnaden var uppförd i vinkel i två våningar med valmat tak och hörntorn mot Kungsgatan och Renmarksesplanaden. På 1950-talet förenklades fasaden efter ritningar av Kjell Wretling, bland annat genom att korspostfönstren i övervåningen byttes till enluftsfönster. Inne på gården stod en uthuslänga från samma år, även den med C Fr Sandgren som upphovsman, en långsträckt träbyggnad i en våning med vind och sadeltak. Medan gatuhuset främst kunde karakteriseras som nyrenässans, bar gårdshuset drag från schweizerstilen i form av spetsbågiga fönster och krysspröjs.

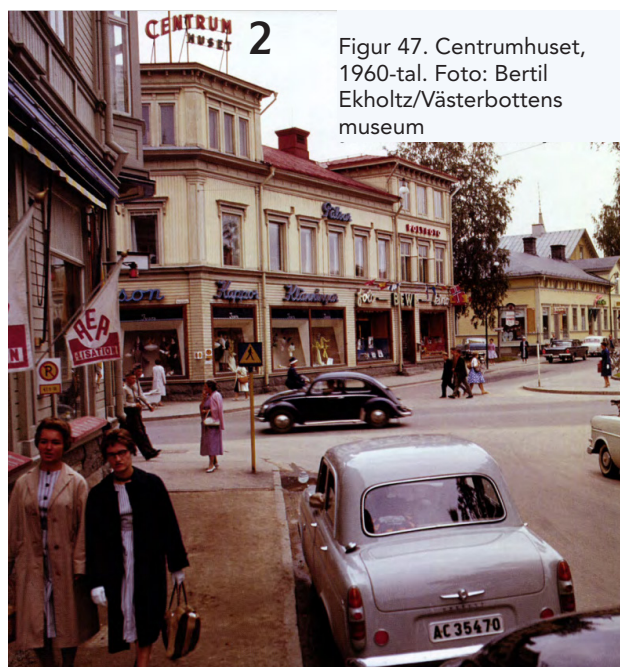
Vid Storgatan, med gavel mot Renmarksesplanaden, låg järnhandlare N J Bäcklunds fastighet med tillhörande uthusbyggnad, Här fanns på senare tid Dahlströms herrekipering. Byggnaden hade oregelbunden plan med ett trapphustorn i en vinkel mot korsningen Storgatan, samt frontespiser mot Storgatan och på östra gaveln. Ritningen av F O Lindström från 1890 visar en byggnad med rikt utsmyckad träfasad som senare kom att förenklas en del under 1900-talet. Det indragna läget mot Renmarksesplanaden gav plats till en planterad grönyta på den sidan om huset. Ritningen till "ekonomibyggnaden" på fastigheten är signerad Oscar Larsson 1889. Den var en relativt stor vinkelbyggd byggnadskropp i en våning med vind och delvis källare.

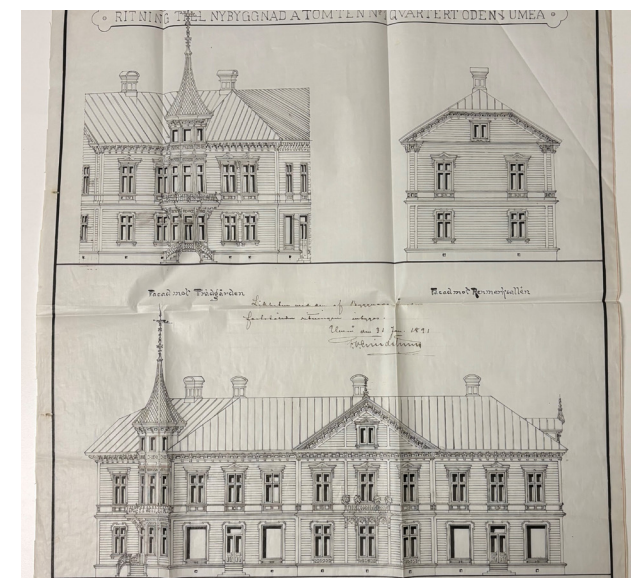
Figur 46. Centrumhuset VBM FN 121 Foto: Fritz Nyqvist/Västerbottens museum

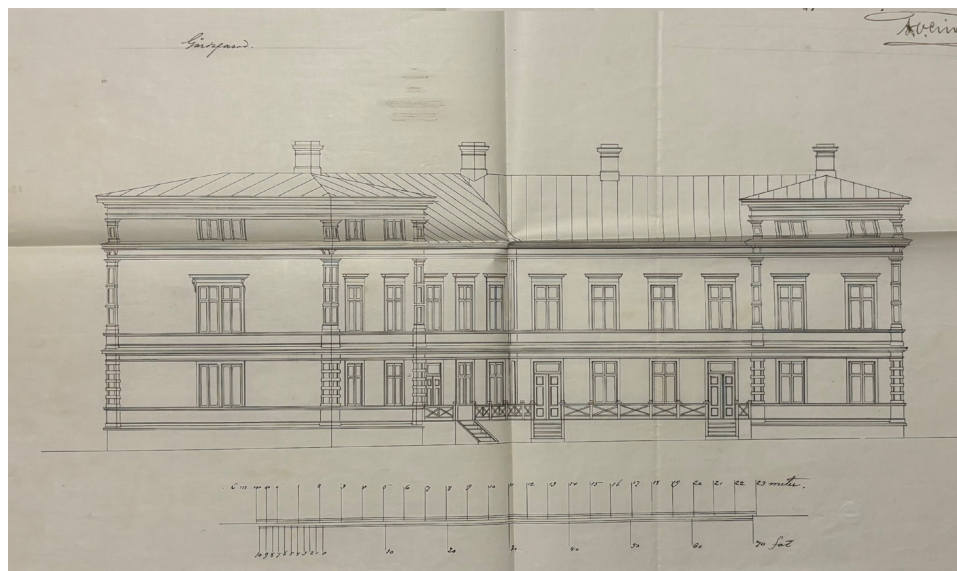
Figur 48. Kvarteret Odin markerat i rött. Pil och siffra: fotografens riktning för respektive fotografi på denna sida

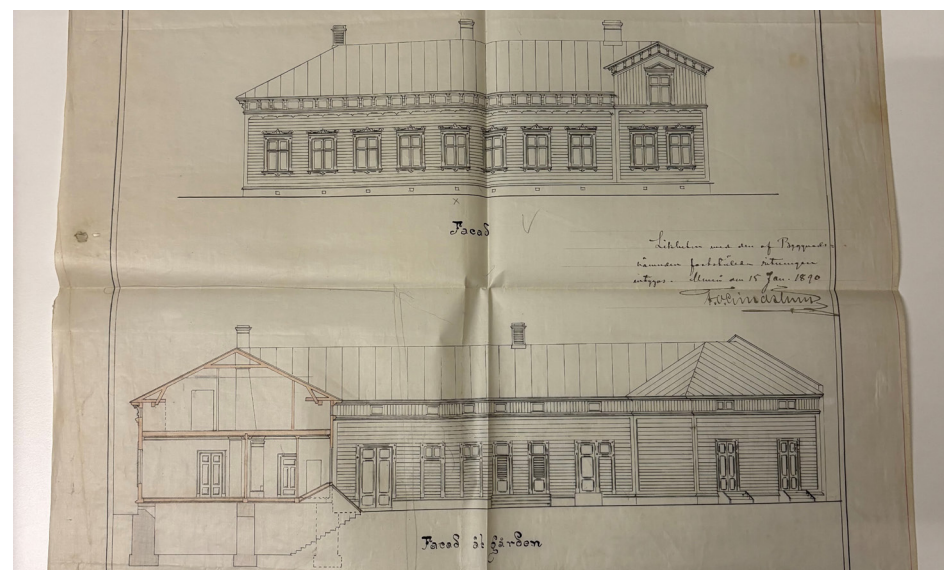
Figur 47. Centrumhuset, 1960-tal. Foto: Bertil Ekholm/Västerbottens museum

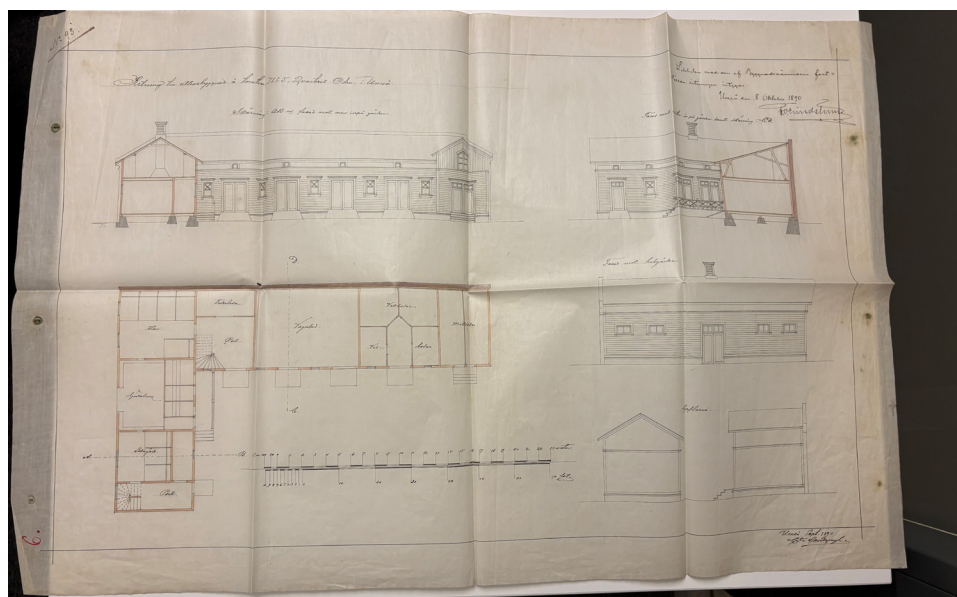
Figur 49. Ritning till bostadshus, F O Lindström 1890 Foto: Stadsarkivet, Umeå

Figur 50: Ritning till hotell, C Fr Sandgren 1890, gårdssidan. Stadsarkivet, Umeå

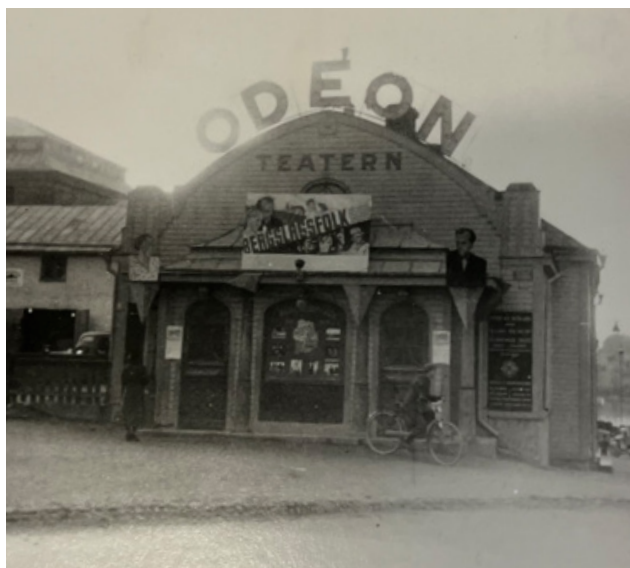
Figur 52: Ritning till ekonomibyggnad 1889, Oscar Larsson. Stadsarkivet, Umeå

Figur 51: Ritning till uthusbyggnad, C Fr Sandgren 1890. Stadsarkivet, Umeå

Figur 53: Utsikt över staden från Thulehuset 1961, sydvästlig riktning. VBM A 25134 Foto: C. Norberg/Västerbottens museum

Figur 54: Odeon-teatern 1930. VBM BR 15 521 Foto: Fotoägare Egil Lindström, Holmsund/Västerbottens museum

Figur 56: Biografen Odeon, uppförd 1938 och riven 1991. Öppna data, Umeå

Figur 57: Brage 1 markerat i rött. Pil och siffra: fotografens riktning för respektive fotografi på denna sida

Brage

I kvarteret Brage, på den plats där hotell Scandic Plaza står idag, stod tidigare först en teater och sedan en biograf, båda med namnet Odéon. Den gamla Odéonteatern hette från början Metropol. Det var en liten träbyggnad ritad av Erik Eriksson. Den revs på våren 1938 och samma år invigdes den nybyggda Odéon, ritad av arkitekt Denis Sundberg (J D Sundberg).

Biografen i funkisstil kallades då för övre norrlands största och modernaste biografteater. Byggnaden var den första i Umeå som byggdes med helgjutna betongväggar. Övriga fastigheter inom kv Brage, dvs Brage 2 beskrivs i avsnittet Nuläge: miljö och byggnadsbeskrivning.

Figur 55. Folkliv vid Biografen Odeon, 1950-tal Västerbottens museum

Arkitekterna

Några husritare framträder särskild vid uppförandet av det nya Umeå efter stadsbranden 1888. De mest namnkunniga vars verk syntes kring Renmarksesplanaden presenteras här.

G A Pettersson

Johan Gustaf Axel Pettersson var Umeås första stadsbyggmästare och anställdes 1872. Han biträdde den då ganska nybildade byggnadsnämnden och ritade även byggnader (Eriksson sid 72).

C Fr Sandgren

Carl Fridolf Engelbert Sandgren var son till ett kakelugnsmakarpar som flyttat upp till Umeå från Stockholm under 1870-talet. Efter att ha skaffat sig rit- och byggnadsteknisk utbildning i Stockholm, återkom Sandgren till hemstaden, där han under perioden 1882–1896 verkade som ritlärare och husritare. C F Sandgren översatte med framgång stenstadens nyrenässansens fasader till träarkitektur. Hörnpilastrar och så kallad omvikt takfot uppburen av kontursågade konsoler är karaktäristiska detaljer på hans Umeåbyggnader. (Byggnadsordning för Väst på stan, 2014)

F O Lindström

Stadsarkitekten Fredrik Olaus Lindström ritade flera märkesbyggnader i Umeå, som Rådhuset, stadskyrkan och gymnastikhuset i kv Mimer. Hans tid som stadsarkitekt i Umeå blev dock inte lång, då han kände sig motarbetad och sällan fick uppskattning för sitt ambitiösa arbete.

Vid sekelskiftet återfinns han i Stockholm med framför allt Riksbanken och Telegrafverket som uppdragsgivare och under den tiden ritade han bland annat Riksbankshuset i Umeå (Eriksson, 1975).

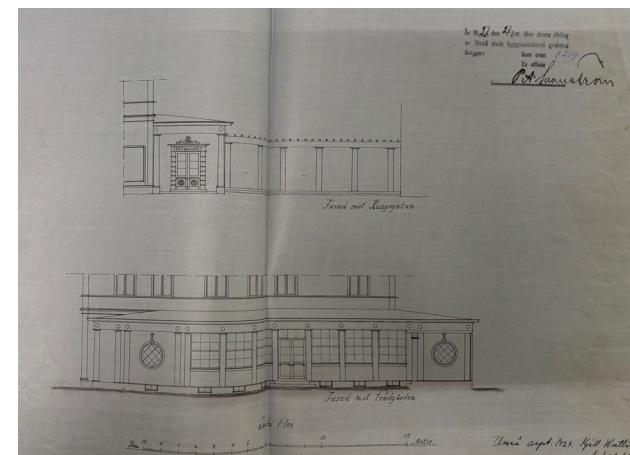
Erik Eriksson

Erik Eriksson räknas som Umeås främsta nationalromantiska arkitekt. Han står bakom ritningarna till det Wiknerska huset från 1916 på fastigheten Brage 5. Andra exempel på Erikssons verk i Umeå är husen på Audumbla 2 vid Kungsgatan, det svängda bostadshuset i kvarteret Minnet nära Norrlandsoperan, och Tempelriddareordens hus på Skolgatan (Byggnadsordning för centrumfyrkanten, 2014).

Ändringar av den äldre bebyggelsen

under 1900-talet

Träbebyggelsen som uppfördes efter branden genomgick under 1900-talet successiva ändringar som gjordes för att anpassa husen till nya och förändrade verksamheter och deras behov. Detta startade redan före seklets mitt. Däribland kan nämnas förstoring av butikernas skyltfönster, byte av fasadmateriäl i butiksfasader och fasadändringar i samband med ändrad användning. Skyltningen ändrades förstås också kontinuerligt allt eftersom verksamheterna avlöste varandra. Två Umeåarkitekter som ofta anlätades vid fasadändringar var arkitekten J D Sundberg, känd för sina funktionalistiska byggnader, och den Umeåfödde stadsarkitekten Kjell Wretling.

Figur 57. Exempel på Kjell Wretlings arkitektur var förslaget för en tillbyggnad för hotellverksamheten vid fastigheten Balder 8, 1927.

Figur 58. Nya fönsterpartier vid Odin 9, ritning signerad J D Sundberg, tidstypiskt för 1935. (Umeå Stadsarkiv)

Stadsomvandling och Renmarkstorgets tillblivelse, 1960–1980-tal

Omdaning av Renmarksesplanaden till ett torg mellan Storgatan och Skolgatan inleddes i början av 1960-talet och pågick fram till 1984, då torgytan färdigställdes i sitt nuvarande skick.

Småstaden expanderar

Vid mitten av 1950-talet var Umeå fortfarande en småstad med omkring 25 000 invånare, men flera faktorer kom att bidra till att staden vid denna tid började expandera och förändras. Utbyggnaden av Stornorrfor kraftverk skapade arbetstillfällen och inflyttning till Umeå och nya bostadsområden växte fram. Universitetet och regionsjukhusets tillkomst var två andra viktiga händelser som drev på stadsutvecklingen. Bilismens genombrott tillsammans med det ökande invånarantalet förde med sig ett behov av trafikanpassningar i stadskärnan. Samtidigt inträdde samhällets krav på moderna bostäder och saneringar av äldre bebyggelse. En annan betydande faktor i sammanhanget var strukturomvandlingen av detaljhandeln som gick från småskaligt med enskilda butiker till varuhus, gallerior och större livsmedelsbutiker.

Kommunikationer, gator och trafik

En trafikflödeskarta för Umeå centrum upprättades 1969 och visade att ett flertal gatuavsnitt hade en ansenlig biltrafik. Renmarksesplanaden var en ganska hårt trafikerad genomfartsgata mellan Storgatan och norra delen av centrum. (Stadsarkivet, Gatukontoret dnr 295–70).

Taxi och buss

Från tidigt 1950-tal fram till 1973 låg stadens taxistation på Renmarksesplanaden mellan kvarteren Njord och Odin. I södra delen av kvarteret Njord tillskapades under denna tid en stor parkeringsyta för taxi och privata bilar, genom att äldre bebyggelse revs. Den första taxistationen var en modernistisk byggnad med spännande utformning som stack ut i stadsbilden (se figur 59 och 61 på denna sida).

Under exploateringen i kvarteret Njord 1973–74 då parkeringshuset Parketten uppfördes, flyttades taxistationen till en provisorisk barack invid Kungsgatans sträckning över Renmarksesplanaden.

Figur 59. "Nya droskstationen", taxistationen helt nybyggd, tidigt 1950-tal. I bakgrunden syns den putsade byggnaden som stod i korsningen Storgatan-Renmarksesplanaden och inrymde Läroverket. Den revs på 1950-talet inför bygget av Thulehuset med tillhörande bostadshus. VBM DR 4723 Foto: Västerbottens-Kuriren/Västerbottens museum

Figur 60. Parkeringen i kvarteret Njord samt taxistationen, sett från Storgatan i sydväst, 1970. Här är trähusbebyggelsen vid Storgatan och södra delen av kvarteret Njord riven och en stor parkering tillskapad. Foto: Öppna data, Umeå

Figur 61: Taxistationen med sina karaktäristiska rundade hörn, fotograferad från Thulehuset 1969. Foto: Öppna data, Umeå

Busstation

Under 1960- och 1970-talen fungerade Renmarksesplanaden som stadens busstorg, fram till 1977 då denna funktion flyttades till Vasaplan. Den centrala busshållplatsen för lokalbusstrafiken var förlagd mellan kvarteren Audumbla och Balder.

Gågator

Kungsgatan var Umeås första gågata och korsar idag Renmarkstorget. I trafikplan för centrum 1971 föreslogs att gånggatusystemet Rådhusstorget-Rådhusplanen-Kungsgatan skulle utökas med Renmarksesplanaden mellan Kungsgatan och Storgatan. Genomförandet skedde ett par år senare i samband med nybyggnationen i kvarteret Njord.

Figur 62. Utsnitt ur trafikplan för centrum, 1971. Röd markering, undersökningsområdets avgränsning. Stadsarkivet, Umeå

Figur 63. Den centrala busshållplatsen på Renmarksesplanaden mellan kvarteren Audumbla och Balder, 1970-tal. Foto:Umeå kommun öppna data

Figur 64: Lokalbustationen på Renmarksesplanaden, 1970. Bilden tagen mot kvarteret Audumbla. Foto:Umeå kommun öppna data

Mötesplatser och verksamheter i bild

Platsen har varit en knutpunkt och mötesplats oavsett om det handlar om att ta bussen eller ta en korv på Bigges eller rast för Umeås taxichafförer. Butiker vid Renmarksesplanaden och Kungsgatan har också spelat en viktig roll i stadsbilden och i det kollektiva minnet. Genom fotografier och tidningsklipp är det möjligt att få en inblick i hur området och dess verksamheter har utvecklats och använts över tid. I stadsarkivets handlingar finns även en hel del ritningar av skyltar till de verksamheter som bedrivits i byggnaderna intill Renmarkstorget.

Figur 66. Balder 8 inrymde klädbutiken Drabant efter att hotellverksamheten lagts ner, 1978. Foto: Umeå kommun öppna data

Figur 67. Bigges kiosk i kvarter Njord, 1973. Bigges blev en symbol för det sociala livet på Renmarksesplanaden och är fortfarande minnesvärt för många. Foto: Manne Lindh/ Västerbottens museum

Figur 68. Ringbaren, som låg i Centrumhuset var en annan populär mötesplats. Foto: Agneta Modig Tham

Figur 69. Taxistationen, tidigt 1950-tal. VBM DR 4723 Foto: Västerbottens museum

Figur 70. Rast för taxichafförer i taxistationen, tidigt 1950-tal. VBM DR 4723 Foto: Västerbottens museum

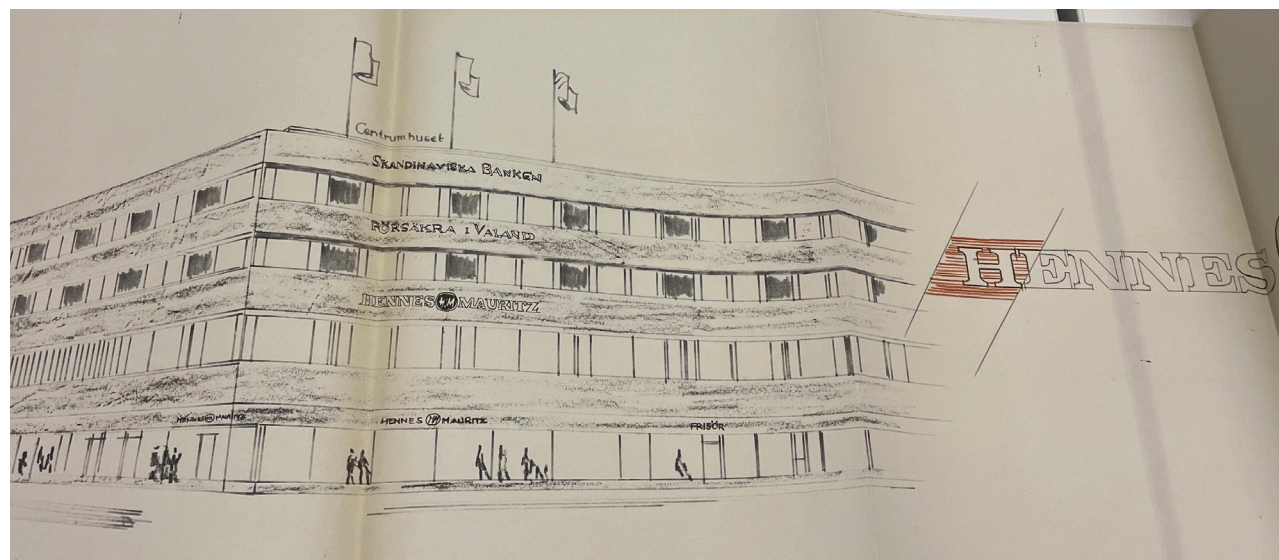
Figur 71. "Herrkläder". En skylt till Sadens herrikipering, 1961. Balder 5. Umeå stadsarkiv

Figur 72: "FISK, FÖRSÄLJNINGSFÖRENING" En skylt ritad av Kjell Wretling 1941 till dåvarande fastigheten Balder 5 B. Umeå stadsarkiv

Figur 74. "HÄLSOTEK" En skylt till butik i den så kallade handelsgården i Balder 5. Ritning signerad 1975. Umeå stadsarkiv.

Figur 73. Skylt till den nya butiken Hennes och Mauritz som flyttade in till Centrumhuset 1976. Umeå stadsarkiv

Figur 75. Björkplantering i hörnet av Kungsgatan 55. I bakgrunden syns kvarter Balder. Foto och neg. VK "Det våras i Björkarnas stad" 10/6-1952. Västerbottens museum

Utemiljön

I samband med trafikomläggning och tillkomsten av gånggator fick gaturummet en ny utformning. De nu trafikfria ytorna möblerades med planteringar, bänkar och ny belysning. Ett genomgående materialtema var betongskivor täckta med sjösten, som användes till upphöjda planteringsbäddar och till inramningen av planteringen omkring Stig Lindbergs fontänskulptur.

Materialet var flitigt använt i husbyggnad och utemiljöer under 1970-talet. Nya belysningsstolpar med en form som efterliknade björkens placerades ut längs gånggatorna. Stolparna tillverkades av Röbäcks Mekaniska på beställning från Umeå kommun (Wikner, 2020). De är tillverkade i svart svetsad plåt och formade som träd med grenar försedda med runda lampkupor.

Figur 76. Kungsgatan, en gånggata. Notera "Umelyktan" till vänster. Kvarteret Balder, fotat från sydväst augusti 1970. Umeå kommun.

Figur 77. Ett vykort med två fotografier från Renmarkstorget från tidigt 1980-tal. Här syns det sjöstenstäckta skivmaterialet kring planteringarna, och den karaktäristiska "Umelyktan", vid gångstråken. Västerbottens museum

Stadsplaneringsideal

Utvecklingen i Umeå var starkt påverkad av nationella stadsplaneringsideal och bostadspolitik. Handeln var också en starkt påverkande kraft i stadsutvecklingen. Krav ställdes på högre standard, nya funktioner samt arbets- och livsmiljö inom flera typer av bebyggelse. Stadskärnans funktion som mötesplats genomgick en förändring i och med nya inslag som gallerior och varuhus.

Hur tänkte Umeå kommun?

Hans Åkerlind som var stadsarkitekt i Umeå under åren 1960–1990, skriver i Arkitekturguide Umeå (2001 sid 22 ff) om situationen under 1960-talets expansiva skede i Umeå. Han berättar att de gamla stadsplanerna i centrala staden var föråldrade vid den tiden: de var gjorda för en tid då butiken låg i gatuhuset och lagret i gårdshuset. Nu fanns nya behov för butiker och kontor och dessa var svåra att uppfylla genom ombyggnad av de gamla trähusen. Politiska krav ställdes också på en högre exploateringsgrad i stadens centrala delar. Det var svårt att ta fram nya stadsplaner tillräckligt snabbt och en lösning blev därför att inom den gamla stadsplanens byggnadsrätt och högsta byggnadshöjd, medge avvikelser från dess bestämmelser om husens utformning. På det här sättet tillkom mycket av den moderna bebyggelsen under 1960- och tidigt 1970-tal. Dess utformning följde tidens mode och var inspirerad av samtida ny arkitektur i till exempel Stockholm. Denna period exemplifieras av bebyggelsen på Renmarkstorgets södra del.

I mitten av 1970-talet kom en motreaktion mot denna utveckling, och en stadsbildsanalys togs

fram med syftet att den nya bebyggelsen skulle bli mer anpassad till Umeås tidigare karaktär. Den förankrades genom politiska beslut i början av 1980-talet och ledde till att ny bebyggelse i fortsättningen fick en annan karaktär, med drag som skulle påminna om det gamla Umeå med den lätta träarkitekturen i ljusa färger och mycket grönska. Sådana arkitektoniska drag är taksprång, socklar, ljusare fasadmateriell och kortare fristående byggnadsvolymer. Denna period exemplifieras av bebyggelsen på Renmarkstorget norra del.

Generalplanen 1966 och kulturhistorisk bebyggelse

Efter beslutet 1965 om sammanläggning av Umeå stad och Umeå landskommun påbörjades arbetet med att ta fram en översiktlig plan för markanvändningen inom den nya kommunala enheten. Efter ett omfattande inventerings- och utredningsarbete presenterades en ny generalplan 1966. Planen visade nuläge och framtida inriktning för stadsplaneringen under den expansiva tid som rådde för Umeå.

I generalplanen ingår ett avsnitt om kulturhistorisk bebyggelse, med en förteckning över värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer. Där betonas att kulturminnesvården går mot att i ökad utsträckning uppmärksamma miljöhelheter och allmänna karaktärsdrag hos en bebyggelsebild, snarare än enstaka objekt. Vidare hävdas att byggnadernas bevarande i originalmiljö numera är kulturminnesvårdens ledande princip, och att flyttning av byggnader ibland kan tjäna pedagogiska syften men även få icke önskvärda följder (Generalplan 1966, sid 219). En byggnad vid Renmarkstorget

är upptagen i förteckningen över värdefull bebyggelse, Scharinska huset i kvarteret Njord. Huset revs och flyttades därifrån under 1970-talet, se nästa sida.

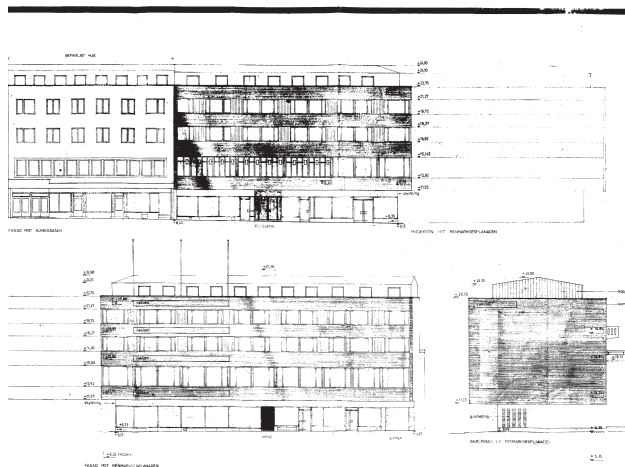

Figur 78. Gågatan Kungsgatan, vy mot Drabanthuset (f d Centralhotellet) i kvarteret Balder, omkring 1970. De björkformade lyktstolparna, Umelyktan är på plats. Öppna data Umeå

Centrumhuset byggs 1961

Vid början av 1960-talet tog en period av omvandling sin början kring det som idag är Renmarkstorget. 1960 antogs en ny stadsplan för kvarteret Odin, vilken medgav sluten bebyggelse i fyra våningar i gatuliv längs kvarterets alla sidor, samt överbyggd innergård. Den första stora exploateringen var uppförandet av det nya Centrumhuset i kvarteret Odin, på platsen för trähuset med samma benämning som revs inför nybygget. I samma kvarter fanns redan varuhusen Domus och Bäcklunds. Affärsmannen Eric Modig hade ägt det gamla Centrumhuset sedan 1939 och nu tog han nästa steg i utvecklingen genom att uppföra ett nytt affärskomplex (Hugosson, 2015, 208). Det nya Centrumhuset, ritat av arkitekten Erik Thelaus, öppnades 1962. Det innehöll Umeås första galleria samt kontor för Skandinaviska banken.

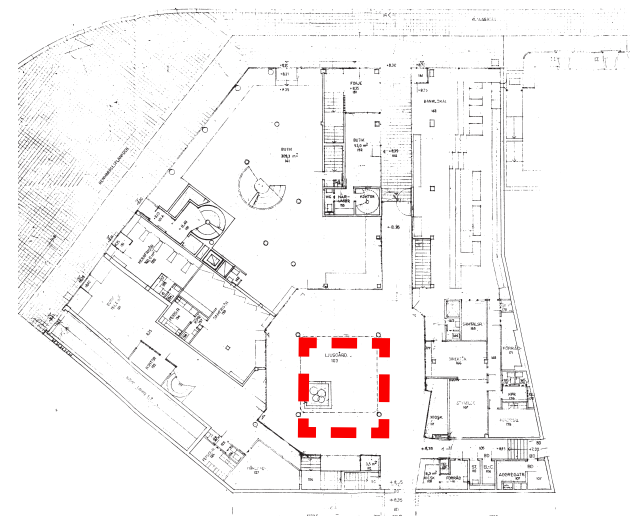
Fastighetsägaren Eric Modig var vän med den Umeåfödde formgivaren Stig Lindberg sedan tiden då denne extraknäckte som dekoratör i Modigs skobutik. Till Centrumhuset gjorde Stig Lindberg dels en fontän i keramik, dels en sex meter hög emaljmalning, "Ikaros flykt" som idag hänger i hotell Scandic Plaza. Båda konstverken skänktes till Umeå stad av Eric Modig. Centrumhuset byggdes om i mitten av 1970-talet (Thelaus, 101) och ljusgården byggdes igen. 1975 flyttades fontänen till Umeå stadshus. Där kapades den för att få plats och mosaikfundamentet ersattes av ett gjutet kar (Larsdotter, 192).

Figur 79. Centrumhuset, nybyggnadsritning fasader 1960. Ingång till "ljushall" skedde från Kungsgatan. Umeå kommun, Bygglövarket.

Figur 80. Centrumhusets fasad mot Kungsgatan med entrén till inomhustorget. Foto: Agnetha Modig Tham

Figur 81. Centrumhuset, planritning över bottenplan, 1960. Röd markering visar läget för ljusgården/inomhustorget och placeringen av Stig Lindbergs fontänskulptur (Umeå kommun, Bygglövarket).

Figur 82. Centrumhusets inomhustorg med trapporna upp till Ringbaren. Till höger står Stig Lindbergs fontänskulptur. Foto: Agnetha Modig Tham

Ändring av stadsplan 1973 för kvarteret Njord m. fl.

I december 1973 fastställdes förslag till ändring av stadsplanen för kvarteren Njord, Odin, Loke, Brage och Heimdal m. fl. Planens syfte var att skapa stadsplanemässiga förutsättningar för en ändamålsenlig vidare utbyggnad av centrum, framför allt genom ändrad byggrätt i kvarteret Njord där ett handels- och parkeringshus planerades. Planen innebar även en förlängning av Kungsgatans gånggatustråk västerut fram till Västra esplanaden.

Torget färdigställs under sommaren 1974

I ett brev daterat den 20 juni 1974 skriver Eric Modig, som representant för berörda fastighetsägarna, till Umeå kommuns tekniska nämnd. I brevet uttrycks en önskan om att markarbeten och färdigställandet av torget, enligt Erik Thelaus förslag, snabbt ska slutföras. Modig beskriver även hur hyresgäster omkring Renmarksesplanaden under flera års tid har utsatts för stora obehag och inkomstbortfall, särskilt under den period när kommunen byggde sin ledningskulvert. Gatukontoret arbetade på under sommaren 1974 och torget blev färdigställt. Modig uppmärksammar även kommunen om planer på att donera en konstnärlig utsmyckning av Stig Lindberg till ytan mellan kvarteren Njord och Odin.

Ombyggnad av södra Renmarksesplanaden

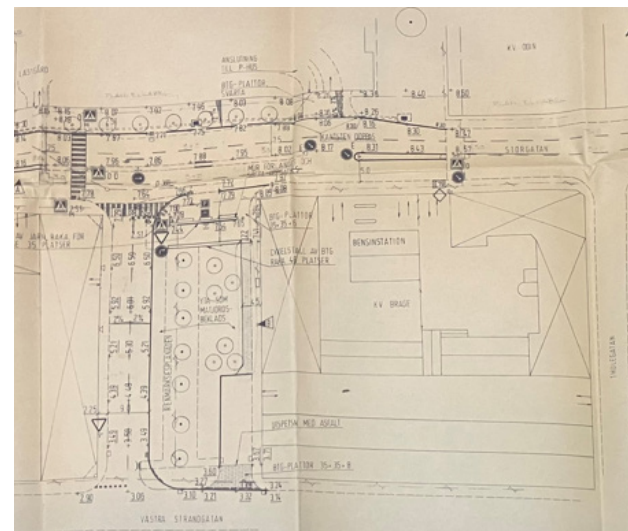
Inför driftsättningen av det nya parkeringshuset i kvarteret Njord skedde en ombyggnad av Renmarksesplanaden mellan Storgatan och Västra Strandgatan. Den innebar att den östra körbanan lades igen och blev ett grönområde

(här är idag en park intill hotell Plaza) och den västra breddades och gjordes dubbelriktad. Detta gjordes för att biltrafikanter från Västra Strandgatan skulle få längre sträcka på Storgatan för filbyte före vänstersväng in i parkeringshuset. (Stadsarkivet, Gatukontoret dnr 266-74).

Stadsomvandling – rivningar kontra bevarande

Som tidigare nämnts var utvecklingen i Umeå starkt påverkad av nationella stadsplaneringsideal, bostadspolitik och krav på högre standard i alla typer av bebyggelse. Vid Umeå kommun fanns under 1970-talet en saneringsgrupp som tog fram förslag till förnyelse inom kvarteren i centrum, vilka ofta innebar rivning av äldre hus och uppförande av nya i deras ställe. Samtidigt fanns en medvetenhet hos kommunen om den äldre bebyggelsens kulturvärden. På uppdrag av byggnadsnämnden utförde landsantikvarien i Västerbottens län (länsmuseet) en inventering jämte bevarandeförslag för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom stadens centrala delar. Den gavs ut 1974 och skulle följas av flera reviderade nytryck.

På nästa sida beskrivs två exempel i Renmarkstorgets närhet, som illustrerar den ärendegång och debatt som följde med saneringsförslagen i Umeå centrala delar. Här var många parter, såväl myndigheter – kommunen, länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet – som fastighetsägare och allmänheten starkt involverade.

Figur 83. Plan för ombyggnad av Storgatan och Renmarksesplanaden- Stadsarkivet, Gatukontoret dnr 266-74)

Figur 84. Centrumhuset rivs, 1961. VBM A 25104 Foto: C Norberg/Västerbottens museum

Scharinska/Linderska huset i kvarteret Njord

När det blev aktuellt med nyexploatering i östra delen av kvarteret Njord i början av 1970-talet, var det en byggnad som krävde särskild hänsyn. Det var det Scharinska eller Linderska huset, uppfört före stadsbranden och utpekat som kulturhistoriskt värdefullt i kommunens planeringsunderlag. Att bevara byggnaden på plats var ett alternativ som uteslöt ganska snabbt då den nya exploateringen med varu- och parkeringshus prioriterades högre. Umeå kommun började i stället utreda en flytt av byggnaden till Gammliaområdet och fann att kostnaden för det skulle bli hög, 900 000 kr.

Figur 85. Artikel i Västerbottens-Kuriren januari 1973 om flytten av det Linderska huset. Foto: Västerbottens museum

Kommunen ansökte därför om stöd hos Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) för flytten (Ansökan och beslut, Stadsarkivet). Dåvarande landsantikvarien Sune Zachrisson hade gett sitt bifall till husflytten och skriver i ett yttrande till Länsarbetsnämnden: *"Umeå stad har tidigare flyttat Lars Färgares gård från samma del av staden (...) till Gammlia. Här kan det Scharinska huset på ett lyckligt sätt medverka till att skapa en gårdsbildning som bevarar karaktären av det gamla Umeå"* (Vbm aktarkiv). Inför flytten lät läns museet göra en byggnadsdokumentation. Kommunen fick dock samma år avslag på sin ansökan om AMS-medel varför flytten till Gammlia inte blev av. I stället köptes huset av en privatperson, verkmästare Jan-Erik Magnusson, som flyttade det till Hissjö för att använda det som bostadshus (VK 29/3 1973 insändare Åke Pettersson-Nåw). Där står byggnaden ännu kvar, väl synlig från väg 363 som går genom byn. Beslutet om att flytta det Linderska huset väckte oro och debatt bland Umeåborna som såg framför sig en pågående utarmning av stadens historiska miljöer. Flera insändare och debattartiklar publicerades i dagspressen.

Handelsgården i kvarteret Balder

I stadsplaneförslag framlagt 1977 (stadsarkivet) hade flera byggnader inom kvarteret Balder föreslagits förses med skyddsbestämmelse q med anledning av deras kulturhistoriska värden, däribland den så kallade Handelsgården, handelsman C J Anderssons gård från 1891. Se bild på nästa sida. I byggnadsinventeringen från 1974 hänförs byggnaden till klass I, den högsta värderingen som motsvarar byggnadsminnesklass. Fastighetsägaren sökte ändå 1977 rivningslov för byggnaderna på

fastigheten (dåvarande Balder 5) men fick avslag och stadsarkitekten yrkade på rivningsförbud till dess att stadsplanen fastställts (BN protokoll 12/4 1977).

1978 inkom en ny rivningsansökan. Fastighetsägarna framlade argumentet att huset var i dåligt skick med anledning av bristfällig grundläggning. Enligt deras skrivelse till kommunen vilade huset på en gammal rustbädd som på grund av vattensänkningen, sannolikt orsakad av kommunens ledningsarbeten i Renmarksesplanaden, fått allvarliga sättningar (stadsarkivet). En upprustning av huset menar de skulle bli så dyr, att de inte vill ta på sig den kostnaden. De hävdar vidare att det är samhällets och inte den enskilde fastighetsägarens ansvar att ta de ekonomiska konsekvenserna av bevarandet av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, och erbjuder sig att sälja fastigheten om de får ett pris som motsvarar det som erlagts för angränsande fastigheter där de fått riva och bygga nytt.

Ärendet om rivningsansökan bordlades emellertid av kommunen, eftersom Länsstyrelsen hade inlett en utredning om byggnadsminnesförklaring av Handelsgården. Inom denna utredning lät länsstyrelsen göra en teknisk undersökning och riskbedömning för byggnaden, vilken utfördes av arkitekt Ove Hidemark (Vbm arkiv). Inom denna utfördes en noggrann undersökning av grundläggning och rustbädd och visade att det inte fanns risk för några dramatiska sättningar utan att det snarare var fråga om ett långsamt skeende med små sättningsrörelser över tid, vilka dessutom troligen avstannat under senare tid. — fortsättning nästa sida.

Riskerna för deformation av befintlig timmerstomme bedömdes som små. Hidemark skriver: *"Byggnaden kan ses som en illustration till de relativt harmlösa konsekvenser sättningar i en husgrund normalt ger"*.

Länsstyrelsens utredning om byggnadsminnesförklaring utmynnade slutligen 1979 i ett avslag. Med hänvisning till detta och att rivningsförbud saknades i plan, beviljade kommunen rivning av Handelsgården 1980. Rivningen av handelsgården väckte starka känslor och debatt. Citatet i en artikel från 1980 "ett griftetal utan ett uns av frid över sig" fångar essensen av debatten, där rivningen inte bara handlar om byggnaden utan om stadsomvandlingen i sig.

Figur 86. Handelsgården i kvarteret Balder, 1976. Hälsotek, se skylt figur 74, s 32. Foto: Stadsarkivet

Fontänskulptur

Stig Lindberg (1916–1982) i samarbete med smideskonstnären Eje Öberg (1929–2000).

Den sju meter höga fontänskulpturen vid Renmarkstorget är skapad i grönärgad driven koppar. Skulpturgruppen står i en grund cirkelrund bassäng och skulpturerna på pelar består av kantiga figurer föreställande fiskar och blommor som täcks av porlande vatten. Överst på verket tronar en fågel, eller kyrktupp. Det är möjligt att tänka att Fontänskulptur handlar om det som växer och även det som vi har på tallriken, fågel fisk eller mittemellan. Lekfullheten i motivvalen återkommer i Stig Lindbergs formspråk. I det följande ges en bakgrund till verket, tidsandan och möjliggörare.

Varför Stig Lindberg?

Eric Modig, byggherre bakom centrumhuset hade erfarenhet av att ha anlitat Stig Lindberg till Centrumhusets konstnärliga utsmyckning, en fontän i keramik till centrumhusets inomhustorg (läs mer på sidan 35). Med det blev det naturligt att Stig Lindberg även skulle tillfrågas inför Renmarkstorgets konstnärliga gestaltning. Stig Lindberg, uppvuxen i Umeå, hade även en särskild koppling till området omkring Renmarkstorget. Under sina skolor hade Lindberg nämligen arbetat i en fiskaffär vid Renmarksesplanaden. En intervju med Stig Lindberg i samband med att skulpturen presenterades berättade han om sin sommar i fiskbutiken. *”Det var en underbart rolig sommar, säger Stig och tittar på den två meter långa fisken som skall simma genom lugt och vatten i Umeås affärscenter”* (VK, 1976). Med den bakgrunden

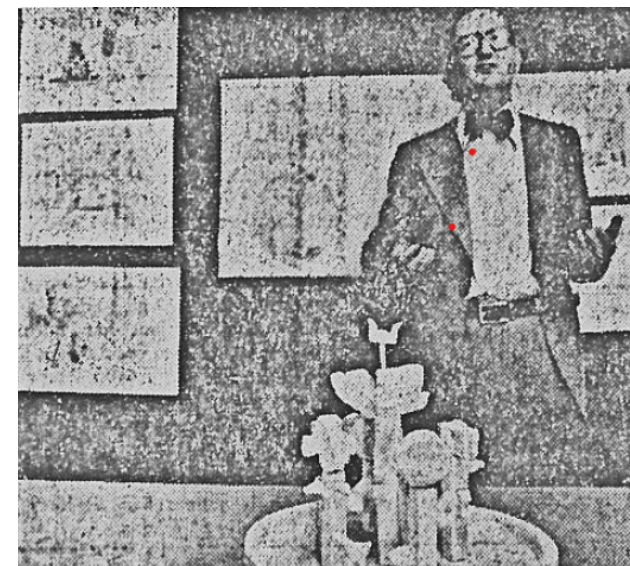
är det möjligt att se fontänskulpturens fiskar som en hommage till upphovsmannens bakgrund och uppväxt.

Från projektering till färdig skulptur

Eric Modig, som representant för berörda fastighetsägarna, skriver 1974 till Umeå kommuns tekniska nämnd. I brevet uttrycks en önskan om att markarbeten och färdigställandet av torget, enligt Erik Thelaus förslag, snabbt ska slutföras. Modig uppmärksammar även kommunen om planer på att donera en konstnärlig utsmyckning av Stig Lindberg till ytan mellan kvarteren Njord och Odin. Uppvärmning av torget var en förutsättning för fontänskulpturens funktion med porlande vatten. I en artikel *”Renmarkarns nya fontän”* i Västerbottenskuriren presenterar Stig Lindberg den keramikmodell av fontänen som skulle placeras på Renmarkstorget, se figur 96 (VK, 3 mars 1976). Vid tillfället hade fontänen ännu inte fått något namn. *”Folkmunnen får sköta den detaljen”* menade Stig Lindberg. Keramikmodellen finns idag i Nationalmuseets samlingar. Modellen är tillverkat av drejat och modellerat lergods med obränd glasyr, samt trä. Måtten är 29 cm i höjd, 37 cm i bredd och 37 cm i djup.

Placering

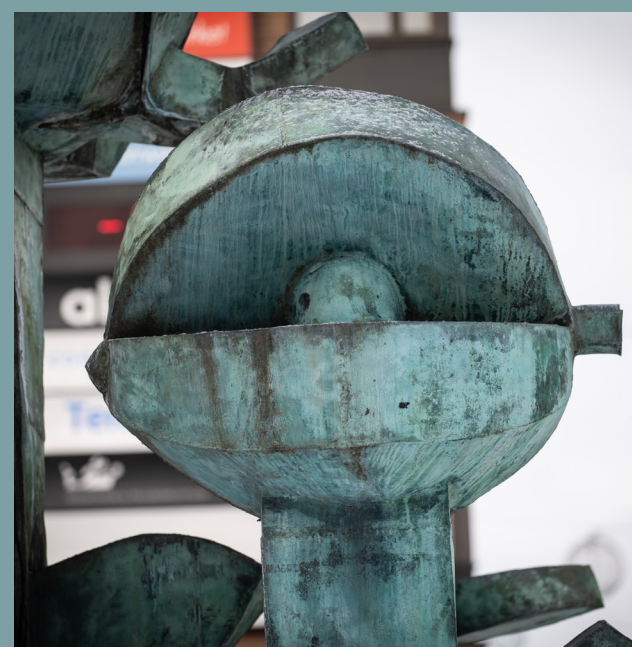
Idéen med att Renmarkstorget skulle ha en fontän kläcktes när torget tog form. Erik Thelaus, arkitekten bakom Centrumhuset, delade med sig av sina tankar om placeringen av fontänskulpturen i sin skrift *Umaniora, en bok om Umeå förr och nu* (1983).

Figur 89. Keramikern Stig Lindberg och modellen av den fontän som skulle komma att placeras på Renmarkstorget. Västerbottenskuriren 3 mars 1976

Figur 90. Fotografi av modell till Renmarkstorgets fontän, Nationalmuseum. Bild är hämtad ur Nationalmuseums Gustavsbergssamling, Inventarienummer: NMGu 17163.

Figur 91, 92, 93, 94, 95. Nulägesdokumentation av Stig Lindbergs fontänsulptur, 2025. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Under projekteringen ritade han upp en cirkel, där det fanns möjlighet för en skulptur, en fontän eller bara en plantering. Så småningom blev alla dessa idéer verklighet (Thelaus, 1983). Vid tiden hade kulturnämnden i Umeå inte pengar till att finansiera någon skulptur och därför tog Eric Modig initiativet till att samla ihop pengar från omkringliggande fastighetsägare.

Eric Modigs donation

Fontänskulpturen har en stark koppling till Centrumhuset och omkringliggande fastigheter både i dess placering men även genom beställaren Eric Modig. Inledningsvis fanns det en idé att fastighetsägare och affärsinnehavare med verksamhet runt torget skulle gå ihop tillsammans för att finansiera torgets konstnärliga utsmyckning. Ett argument som återkommande lyfts är att grannfastigheterna skulle få stora kommersiella fördelar i hänsyn till det nära grannskapet till konstverket. En målsättning som delvis handlade om att flytta stadens köpcentrum från Rådhusorget till Renmarkstorget. Något som de gemensamt manifesterat i bland annat uppförande av fontänen. (Näringslivsarkivet, brev till Erik Modig 1977) I korrespondens mellan berörda är det tydligt att en efter en hoppade av, förutom Eric Modig, som tillsammans med byggnadsfirman ABV till sist finansierade skulpturen.

Dokumentation kring donationen och finansieringen återfinns i kommunstyrelsens handlingar, specifikt i drätselkammarens protokoll från 1974/76 (Stadsarkivet) Brev och korrespondens ur Eric Modigs företagsarkiv som förvaras vid Näringslivsarkivet i Skellefteå ger en viktig

försförtäelse av planeringen av torgets konstnärliga utsmyckning. Umeå kommun ansvarade för grundläggning med pålning samt kostnaden för fundamentet (Korrespondens mellan Eric Modig, fastighetsägare och Umeå kommun. Näringslivsarkivet).

1977 skriver Modig i brev till ABV beträffande fontänen att Stig Lindbergs skulptur är mycket omtyckt av såväl umebor och som turister. Även att donatorerna byggnadsföretaget och de övrigt inblandade genom denna insats här i Umeå bl a skaffat sig *”en värdefull kulturell godwill”*. Modig föreslår vidare att upprätta en diskret plåt som fastsättes på konstverket där donatorernas namn skulle ingraveras.

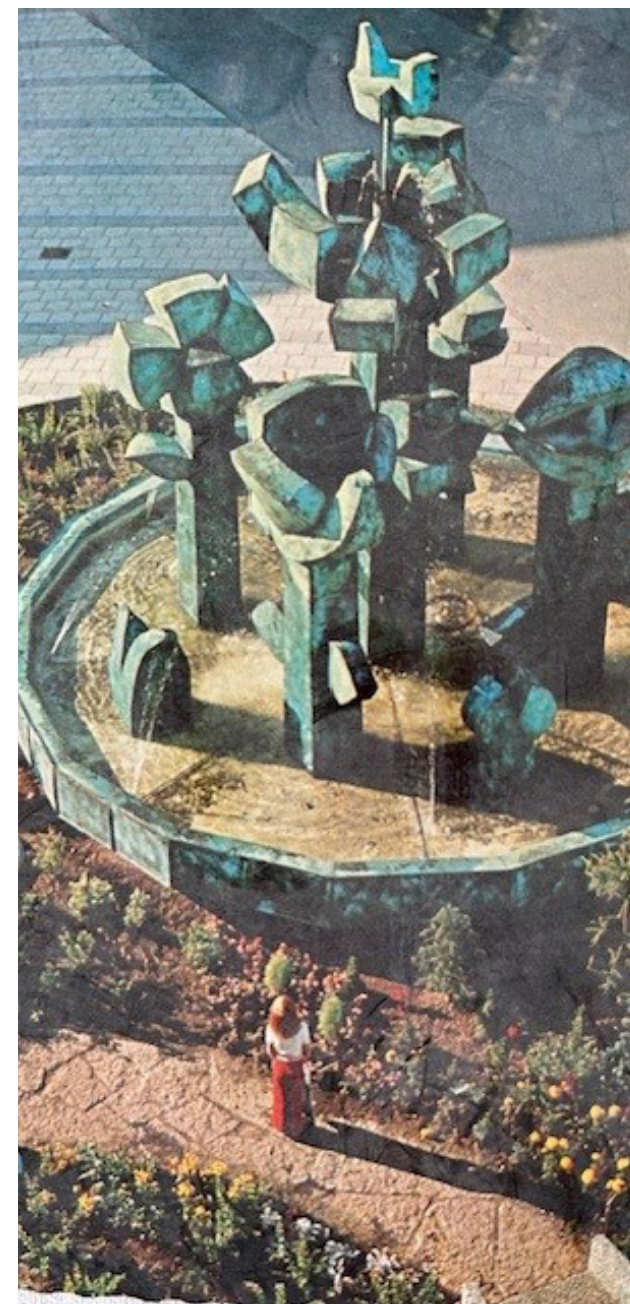
Invigning

Våren 1976 presenterades en keramikmodell och samma år i september invigdes fontänskulpturen. Efter invigningen hade Lindberg vissa synpunkter på hur vattenflödet skulle fungera. Stig Lindberg skrev ett brev till gatukontoret där han visade i en skiss hur vattenflödet skulle ordnas. Stig Lindbergs brev kan läsas i sin helhet i Västerbottens museums arkiv

Omgärdning

Fundamentet bestod av sten och tidiga bilder går det att skymta en omgärdning av dansk sjösten, något som även förekommer som fasadmateriäl vid kvarteret Odin. Vid uppförandet var det lägre planteringar som omgärdade fontänen.

Figur 96. Ett tidigt vykort av fontänskulpturen visar att den yttre cirkeln innehöll en park med låga planteringar, omgiven av en tunn stenmur. Foto: Agneta Modig Thams privata arkiv.

Ändring av planteringen kring Stig Lindbergs fontänsulptur

Fontänsulpturen med omgivande plantering utgörs planmässigt av två cirklar där skulpturen utgör den inre cirkeln. Ursprungligen inrymde den yttre cirkeln en park med stenläggning och låga planteringar, omgiven av en tunn mur av betongskivor belagda med dansk sjösten. Den låga vegetationen medgav fri sikt mot skulpturen från alla håll. Senare växte planteringen sig högre och skymde delvis skulpturen. Efter 1990-talet har parken i den yttre cirkeln lagts igen och består enbart av planteringsyta.

Den tunna muren har ersatts av en tjockare stenmur som bär sittbänkar av ljus trä. Bänkarna ersätter i viss mån parkens funktion att skapa möjlighet att uppleva skulpturen från nära håll.

Figur 97. Fontänsulpturen 2017. Skulpturen omges av en homogen planteringsyta och en stenmur med sittbänkar. Cyklar parkeras kring cirkeln. Foto: Google Maps

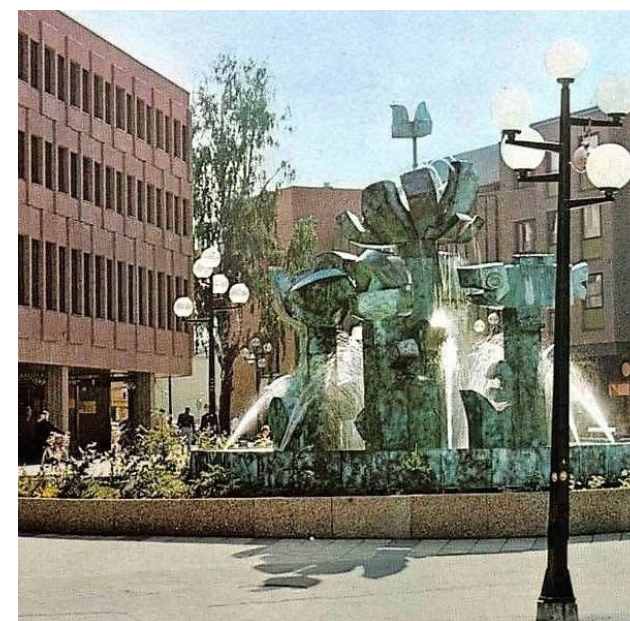
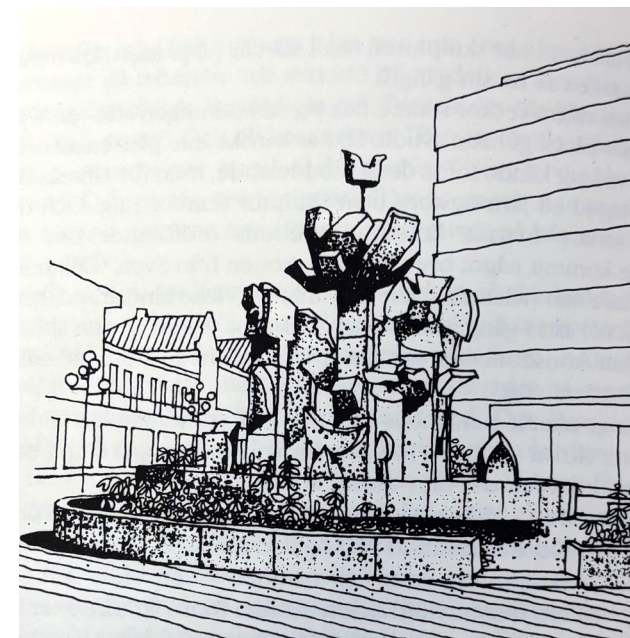
Torget som ett kollektivt vardagsrum - 1970-talets offentliga konst

Efter andra världskriget fanns en stark efterfrågan på offentlig konst. Konsten skulle vara för alla och inte längre begränsas till museer eller privata miljöer. Istället lyftes konsten ut i det offentliga rummet, där den blev en del av människors vardag. Torget kunde betraktas som ett kollektivt vardagsrum där alla kunde ta del av och uppleva konsten (Intervju med Suzanne Steneberg, 2025).

Lekfullheten i Stig Lindbergs Fontänsulptur stärker upplevelsen av liv och rörelse i det offentliga rummet. Från att ha arbetat med bruksföremål skulle Stig Lindberg ta steget till att arbeta med offentlig konst under det 1960-talet och framåt. Som etablerad konstnär och formgivare fick Stig Lindberg större frihet i att experimentera med olika slags material. Hans tidiga teckningar, ofta med livliga djur knyter an till fontänsulpturens uttryck. I en digital medborgardialog om Renmarkstorgets ombyggnation lyfts Stig Lindbergs fontänsulptur fram som en värdebärande kvalitet (Umeå kommun, 2023). Det är tydligt att Stig Lindbergs Fontänsulptur betraktas som som det mest signifikanta för Renmarkstorget.

Figur 98, t,h ovan. Den nyuppförda fontänsulpturen. Skiss av Erik Thelaus (1983)

Figur 99, under t.v. .Stig Lindbergs Fontänsulptur vid Renmarkstorget, vykort sent 1970-tal. Västerbottens museum

Stig Lindbergs avtryck i Umeås stadsbild

Stig Lindberg har skapat cirka fyrtio offentliga konstverk, varav de flesta är reliefer – väggfasta verk som har prytt hotell, restauranger, köpcentrum, sjukhus och banker. Många av Stig Lindbergs offentliga verk har tyvärr tagits ned eller ersatts i samband med renoveringar eller nybyggnationer. Bara ett stenkast från Renmarkstorget är det möjligt att uppleva fler kontverk av Stig Lindberg vilket illustreras på denna sida. Av Stig Lindbergs offentliga konstverk i och runt om Umeå så är fontänskulpturen det enda som är av en monumental karaktär.

Figur 100. Placering av Stig Lindbergs offentliga konstverk i Renmarkstorgets direkta närhet (1) Fontänskulptur, (2) Ikaros, (3) Tillvarons former.

Figur 101. Mytologiskt motiv i verket Ikaros, ursprungligen uppsatt i centrumhuset som uppfördes 1962. Idag går konstverket att beskåda i Hotell Plasas foajé. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Figur 103. Tillvarons former, närbild. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Figur 102. Stengodsfrisen "Tillvarons former" vid det föredetta Domusvaruhuset mot Rådhusorget, 1960-tal. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Renmarkstorgets utveckling 1984 - idag

I stora drag har Renmarkstorget kvar den utformning det fick 1984, men viss omvandling i utemiljö och fasader har skett under tiden som gått sedan dess. Ändringarna som beskrivs i det följande påverkar platsens karaktär och har betydelse för upplevelsen av torgmiljön.

Tillägg i utemiljön

Bland fasta tillägg som tillkommit på senare tid kan nämnas lekparken och den nya offentliga toaletten på torgets norra del. Nya vägvisare som anger avstånd till olika stadsdelar har också tillkommit, dessa är i svart utförande och ansluter väl till platsens armaturer. På fasaderna har samlade fält med skyltar satts upp och skyltningen har även flyttat ut i gaturummet genom digitala reklampelare. Nya och fler tunnor för återvinning och avfall är också ett nytt inslag. Gatupratat ställs ut dagtid. På bilderna nedan markeras dessa inslag med rött.

Allt eftersom verksamheter har bytts ut i byggnaderna kring torget, har även skyltlandskapet förändrats. Flera varianter av skyltning förekommer; enstaka skyltar på fasad, utstickande skyltar på hörn, och fält med samlade grupper av skyltar på fasad. Variationen i former och placering ger ett något oroligt intryck och större samlade skyltytor på fasader kan försvåra avläsbarheten av byggnadernas arkitektur.

Figur 104: Nya inslag är rödmarkerade i bild. I bakgrunden syns fasadskyltning i kvarteret Odin och Balder. Fasadskyltning på fasader och skyltupphängningsannordning som täcker en del av fasaden. I höger i bild syns talartribunen "Spiralen" invid gågatan Kungsgatans passage över Renmarkstorget. Vy från norr. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Figur 105. Rödmärkade nya inslag från vänster: lekpark, digital reklampelare, offentlig toalett, fasadskyltning och gatupratat vid Renmarkstorgets norra del. Butiken Indiska har lagt ut röda mattan. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Figur 106. Tunnor för återvinning, vägvisare samt fasadskylt på hörn vid fastigheten Audumbla, fotat från söder. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Uteserveringar sommartid

Kring Renmarkstorgets södra del mellan Kungsgatan och Storgatan ligger flera restauranger och några av dem har tillstånd att sommartid sätta upp uteserveringar på torget. Uteserveringarna skapar liv åt torgmiljön och är ett reversibelt inslag som tas bort på hösten. Den som ligger närmast fontänskulpturen utgör dock en barriär och försvårar upplevelsen av konstverket för de förbipasserande. Eftersom den placeras så nära intill skulpturen försvåras även möjligheten att se skulpturen från nära håll och använda sittplatserna kring den.

Figur 107. Uteserveringen försvårar tillgängligheten till fontänskulpturen, 2017. Google Maps

Figur 108. Vy från öster mot fontänskulpturen, sommaren 2017. Här skymms sikten mot skulpturen från gågatan av uteserveringen. Google maps

Figur 109. Vy mot söder över torgets södra del, med uteserveringar på båda sidor, 2017. Google Maps

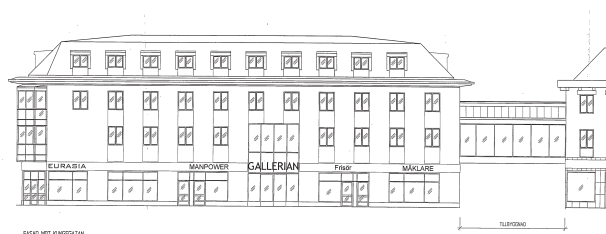
Utökning av gallerian Up2 med fasadändringar i Balder 8

Vid tidigt 2000-tal byggdes och utökades flera gallerior i Umeå centrum. 2011 utökades gallerian Up2 inom fastigheten Balder 8 genom sammanlänkning i våning 2 av de två byggnaderna vid Renmarkstorget. En ny uppglasad entré tillkom på Renmarkstorget 12.

Öppningen mellan de två byggnaderna är platsen för den brandgata som lades in i kvarteret i den nya rutnätsplanen 1889. Bygget av länken tar delvis hänsyn till detta avläsbara historiska drag eftersom den lämnar passagen öppen i markplan.

Figur 112. De två sammanlänkade byggnaderna på fastigheten Balder 8, från väster. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Figur 110, ovan: Ritning inför ombyggnation av fastigheten Balder, 1998. Bygglövsarkivet Umeå kommun

Figur 111, till höger. Nordvästra hörnet av fastigheten Balder 8. Mitt på byggnaden till vänster syns den nya uppglasade entrén till gallerian. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Utökning av gallerian MVG, inglasning av arkader samt skylthållare i Odin 11, Centrumhuset, 2011

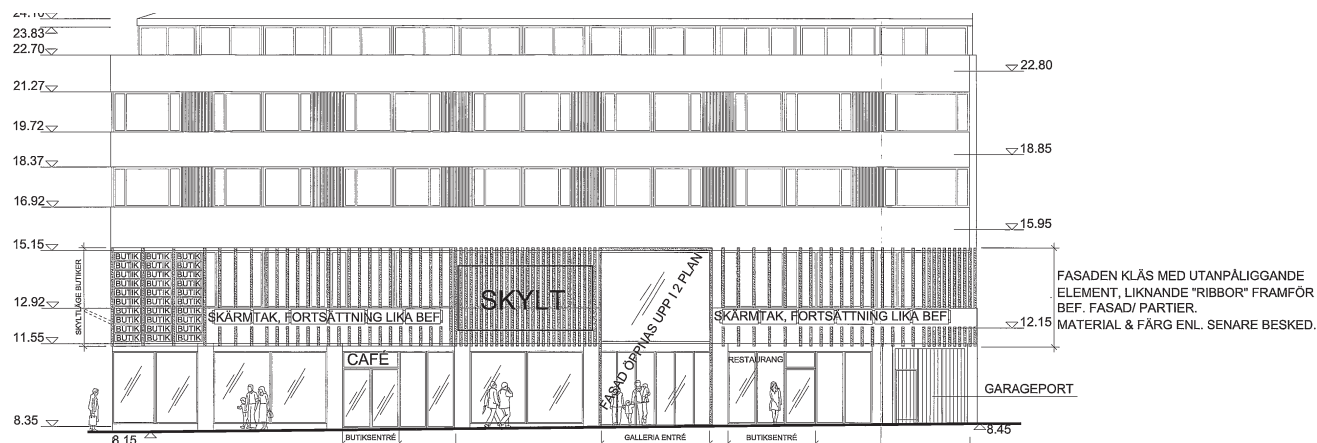
Gallerian MVG omfattade från början bara Domushuset, men 2011 utökades ytan och andra våningen i Centrumhuset togs i anspråk. Detta medförde öppning av en ny entré i två våningar mot Renmarkstorget. I samband med dessa ändringar utökades även bottenvåningens yta genom att den öppna arkaden byggdes in och fick en ny glasfasad mot torget. I samma bygglov ryms nya skylthållare för byggnadens fasad, placerade i höjd med våning 2, i hörnet Kungsgatan-Renmarkstorget samt vid den nya entrén. Byggnaden hade redan enstaka skyltar på fasaden mot torget men de nya skylthållarna rymmer skyltning för samtliga verksamheter i byggnaden. Hållarna avviker från fasaden i form och kulör och försvårar avläsbarheten av byggnadens arkitektur.

Figur 112. Centrumhusets fasad mot Renmarkstorget, 2025. Inbyggd arkad, ny entré och nya skylthållare på fasaden. Foto: Petter Engman, Västerbottens museum

Figur 113. Gallerians uppglasade entré mot Renmarkstorget med nytt skärmtak, 2025. Till vänster skylthållare i grått. Foto: Petter Engman, Västerbottens museum

Figur 113. Utsnitt av bygglovsritning från 2011, fasaden mot Renmarkstorget. Ny glasad fasad i bottenvåningen på platsen för tidigare arkad. Tanken var att skärmtak skulle sättas längs bottenvåningen och att "ribbor" för skyltning skulle sättas längs hela fasaden, detta utfördes dock inte. Umeå kommun, Bygglövarket.

Påbyggnad med hotell samt inglasning av arkad i Njord 23

Parkeringshuset Parketten i fem våningar byggdes 2015 på med tre våningar för Comfort Hotel City. Detta krävde en ny detaljplan som medgav ett högre våningsantal än tidigare, totalt åtta våningar. Den nya detaljplanen medgav också en inglasning av bottenvåningens öppna arkad mot torget. Enligt den kulturmiljöstudie som gjordes i samband med planarbetet innebär påbyggnaden en påverkan på riksintressets värdekärna Storgatsmiljön genom centrum, i form av en skalförändring som blir mest märkbar på nära håll. För Renmarkstorgets del innebär förslaget en ändrad fasadsilhuett kring torgets södra del och en upptrappning av byggnadsskalan mot punkthuset hotell Plaza. Ändringen medför en viss ökad upplevelse av slutenhet mot omgivningen, inne på torgets södra del.

Påbyggnaden innebär också en förskjutning mot en mörkare färgskala i torgets fasadlandskap, då hotellpåbyggnadens fasader går helt i svart. Inglasningen av arkaden är utförd så att den nya fasaden slutar strax innanför det utskjutande fasadlivet vilket tar hänsyn till byggnadens karaktär, men helhetsintrycket av kvarteret är en ökad slutenhet mot torget.

Figur 115. Njord, vy mot sydväst, 2025. Foto: Petter Engman, Västerbottens museum

Figur 114. Kvarteret Njord från nordöst. Bottenvåningens arkad glasades in 2015. Foto: Petter Engman, Västerbottens museum

Figur 116. Hotellpåbyggnaden i kvarteret Njord, sedd från sydöst. Foto: Petter Engman, Västerbottens museum

Historisk läsbarhet av skeden omkring Renmarkstorget

Renmarksbäckens sträckning

Torget's sneda avgränsning mot kvarteret Odin i öster utgår från Renmarkesplanadens sträckning som i sin tur följer Renmarksbäcken. Renmarksbäcken utgjorde den västra gränsen för Umeås stadskärna. Den kulverterades 1890 för att ge plats för esplanaden. Anläggandet av esplanader är en rest från 1874-års byggnadsordning.

Rutnätsplan och esplanad

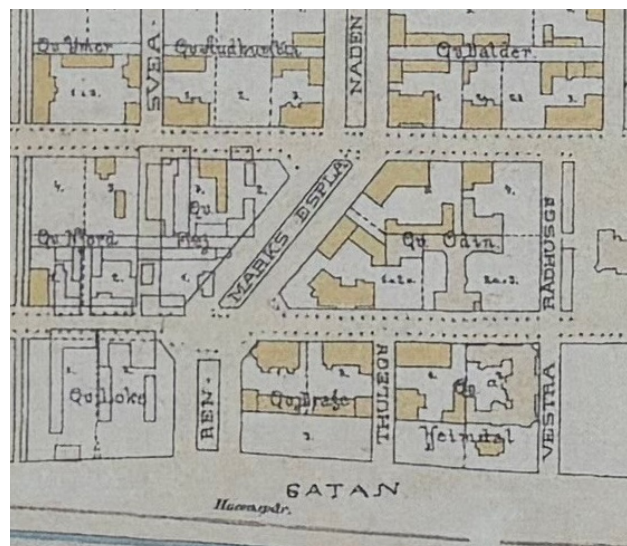
Den nuvarande bebyggelsens placering speglar kvartersstrukturen från 1889 års stadsplan, vilket gör att dessa tidiga skeden blir läsbara i dagens stadsbild. Fastigheter vid Renmarkstorget som frångår äldre bebyggelsestruktur och kvartersbildning är fastigheten Njord 23 liksom Umeå 6:1, dvs den fastighet som idag inrymmer den kommunala verksamheten Seniortorget. Det stadsplanemässiga uttrycket med dubbla gångstråk på båda sidor och ett mittfält med grönstruktur synliggörs vid Renmarkstorgets norra del och parkytan längs Hotell Plazas västra fasad, här är dock grönytan flyttan från mitten till höger sida. Renmarksesplanadens ursprungliga bredd är läsbar och bevarad mellan kvarter Magne och Brage.

Först i landet, och först i Umeå

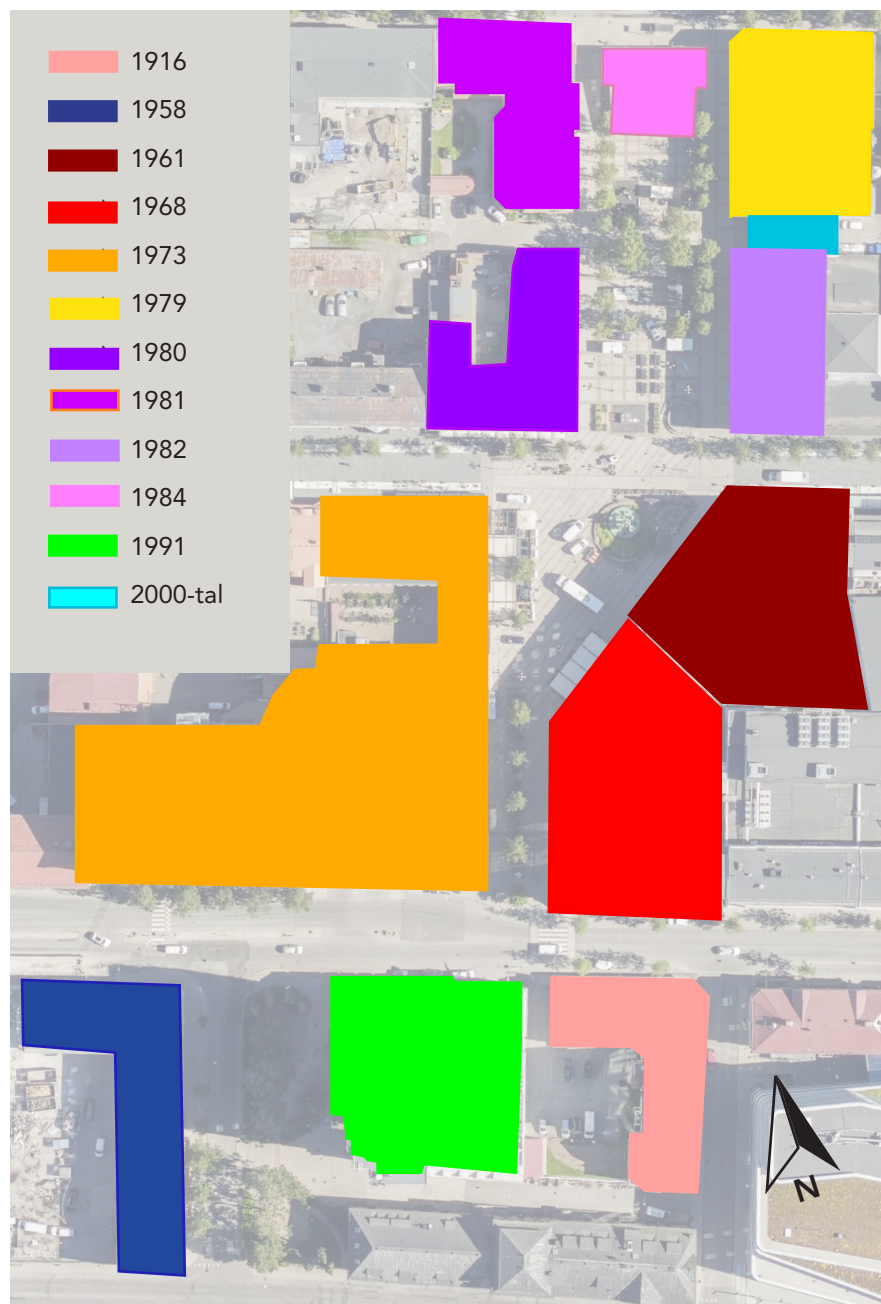
Kungsgatan har en lång tradition som gågata och var en av de första gånggatorna i Sverige. Centrumhuset, som byggdes 1961, var Umeås första galleria och fortsätter att användas som en galleria än idag.

Gatu- och kvartersnamn

Namnen med förleden Renmarks- är uppkallade efter Arent Renmark (1735–1792), vice häradshövding och avvitringsdommare för södra lappmarken. Renmark hade sin gård vid bäcken som tidigare hette Fattighusbäcken. Eftersom han ansåg att namnet Fattighusbäcken inte var lämpligt, ville han döpa om den. Kvartersnamnen Njord, Odin, Audumbla, Brage och Balder med flera är inspirerade av nordiska gudar och speglar sekelskiftets nationalromantikens idéer (Hugosson, 2015, 203). Gatunamnet Renmarksesplanaden är en kvarleva från tiden före 1960-talets stadsomvandling. Gatunamnet Renmarksesplanaden finns fortfarande kvar i form av gatusträckan mellan Västra Strandgatan och Storgatan.

Figur 117, ovan. Utsnitt av karta, 1899 med Renmarksesplanadens sträckning som utgår från Renmarksbäckens läge. Stadsarkivet. Figur 118, th. Flygfoto över Centrala Umeå i nordlig riktning. Röd Linje, Renmarksbäckens tidigare sträckning. Opendata, Umeå kommun

Figur 118, 119, 120. Renmarkstorgets utbyggnadsfaser illustrerade på ett flygfoto och fotografier från utvalda vyer. Flygfoto, Umeå kommun. Beskuren och bearbetad. Fotografier, Petter Engman/Västerbottens museum

Nuläge: miljö och byggnadsbeskrivning

En nulägesdokumentation av Renmarkstorget och den omgivande bebyggelse ger en förståelse för områdets nuvarande karaktär. Beskrivningen av torget utgår från två aspekter, det visuella och det funktionella i hur platsen används. Fältbesök av torget genomfördes under februari månad 2025. Torgets fysiska element som t ex inventarier, belysning och växtlighet beskrivs liksom en byggnadsbeskrivning av omkringliggande bebyggelse.

Utvalda stråk

I det följande ges en beskrivning av de stråk som leder till och från området. Dessa stråk utgår från hur platsen upplevs rumsligt och identifierar miljöns karaktärsbärande egenskaper som framträder från olika riktningar. De valda stråken samverkar och skiljer sig från varandra men ger en sammantagen bild av hur området upplevs från en gatunivå.

Stråk 1: Skolgatan-Kungsgatan

Stråk 2: Kungsgatan-Storgatan

Stråk 3: Storgatan och Renmarksesplanaden

Figur 121. Stråken är utmarkerade med siffror och en synbildssymbol som visar åt vilken riktning bilden är tagen. Illustration av utvalda stråk inom området.

Figur 122. Stråk 1: Skolgatan-Kungsgatan. Sett från Kungsgatan

Figur 123. Stråk 2: Kungsgatan-Storgatan. Vy mot söder

Figur 124. Stråk 3: Storgatan och Renmarksesplanaden. Östlig vy

Stråk 1, Skolgatan-Kungsgatan:

Omfattar den norra delen av Renmarkstorget. Avgränsas i norr av Umeå 6:1, Seniortorget som i detaljplan 1984 beskrivs som en torgpaviljong. På vardera sida om byggnaden finns två passage mellan Skolgatan och Kungsgatan. Byggnadshöjden och färgskalan är sammanhållen för de byggnader som omgärdar denna del av torget. Grön struktur i form av björkar är placerade länga gångstråken, passagera i mitten av området.

Figur 125. Stråk 1: Norra delen av Renmarkstorget, 1980-talsbebyggelse

Stråk 2, Kungsgatan-Storgatan:

Omfattar den södra delen av Renmarkstorget, samt passagen mellan fastigheterna Njord och Odin i riktning mot Storgatan. Passagen förbinder Renmarkstorget till Storgatan. Inslag av grönska utgörs av plantering runt Fontänskulpturen och träd som björkar och lönni nämnda passage. Storskalig bebyggelse omgärdar denna del av torget och det fasadmateriel som dominerar är tegel.

Figur 126. Stråk 2: Södra delen av Renmarkstorget, fontänskulptur och storskalig bebyggelse från 1960 och 1970-talet

Stråk 3: Storgatan och Renmarksesplanaden:

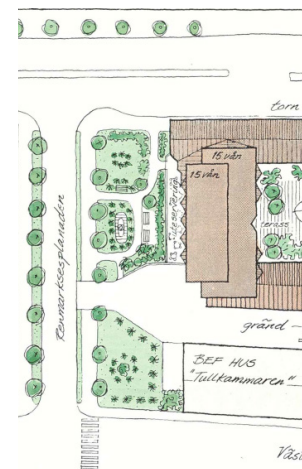
Storgatan utgör Renmarkstorgets södra gräns och angränsar till Renmarksesplanaden. Bebyggelsen här är varierad, med olika våningshöjder och fasader i olika material. Vid Renmarksesplanaden i kvarteret Brage finns ett mindre parkparti med en skulptur.

Figur 127 till höger. Utsnitt från Detaljplan för Kvarter Brage mm, illustration utförd 1989 av Bo Björkman arkitekt SAR och ingenjör Staffan Holmgren. Illustrationen visar planeringen och anläggandet av intilliggande park. I planbeskrivningen går det att läsa att en skulptur eller fontän ska uppföras liksom att den befintliga björkraden ska kompletteras. Umeå kommun

Figur 128 längst till höger. Skulpturen Apollon 350, skapad av konstnären Jörgen Nilsson som är placerad vid parken intill Hotell Scandic Plaza. Skulpturen, som är gjuten i järn, föreställer den grekiska guden Apollon och har funnits på platsen sedan 1993, då den köptes av Umeå kommun. Konstnären Jörgen Nilsson föddes 1956.

Figur 129, ovan. Del av stråk 3: Renmarksesplanaden till vänster, Hotell Plaza till höger

Renmarkstorget

Renmarkstorget har en kilformad utformning och består av två rumsligheter som skiljs åt av Kungsgatan. Stenbeläggningen och gatubelysningen förstärker gågatas sträckning och torgets inramning. Rester av Renmarksplanadens dubbla vägstråk ramar in torgets norra del.

Möblemang

Torgets konstnärliga utsmyckning utgörs av den Fontänsulptur som tidigare beskrivits. Uteservering liksom sittbänkar omgärdar fontänen. Sittbänkar är även placerade vid torgets norra del, där en mindre lekplats för barn finns. En oval offentlig toalett är belägen vid torgets norra del. Gröna inslag utgörs i den norra delen av torget utgörs av björkar som bildar en lövsal och även planteringar pryder torget. Den södra delen av torget, vid den s.k. passagen finns en trädrad av björk och en lönn. Övriga inslag omfattar matvagnar med bord och stolar som är flyttbara, cykelställ, skyltar, sopkärl och gatupratare. Belysning utgörs av den så kallade Umelyktan. Tillägg på fasaderna i form av skylthållare och skyltar på fasaderna är omfattande och har en spretig utformning.

Torgets funktion som offentligt rum

Det är naturligt att aktiviteter på torget ökar under vår, sommar och höst, då väderförhållandena gör platsen mer inbjudande. Under de varmare månaderna tenderar torget att bli en samlingspunkt för olika evenemang, marknader och sociala aktiviteter. Denna säsongsvariation är viktig att ta hänsyn till vid planering och utveckling av området. Den digitala medborgardialogen som utfördes 2023

har gett insikt om vilka aktiviteter som bedrivs på platsen. Tidningsartiklar speglar hur torget uppfattas och används.

Torgets rumsliga indelning påverkar rörelsemönster och platsens användning. I jämförelse med Rådhusstorget har Renmarkstorget en mer informell karaktär i avseende i att brukas som en samlingsplats. Trots en relativt liten yta är det möjligt att identifiera olika slags aktiviteter på torget. Torgets utformning speglar och samverkar med den omgivande bebyggelsen. Kungsgatan, som går genom torget och är en gång- och cykelgata, skapar en viss barriäreffekt. Kungsgatan bidrar även med rörelse till platsen och en koppling till stadens övriga flöden. Torgets utformning återspeglar Umeås status som en cykelvänlig stad, vilket även syns genom de cykelparkeringar

Figur 130. Fontänsulptur, Stig Lindberg. Kvarteret Balder i bakgrunden

Figur 131. Flygbilden visar placering av Renmarkstorgets olika komponenter under sommarhalvåret, 2019. Uteserveringar och löv på torgets björkar. Foto: Umeå kommuns öppna data

En mötesplats mellan generationer

Den norra delen av torget (Storgatan-Kungsgatan) utgörs av ett mindre definierat stadsrum. Här finns hårdgjorda ytor och björkar som är integrerade i gatuutformningen och stärker platsens rumslighet. I anslutning till Seniortorget finns även en lekplats och en grupp med sittbänkar, vilket skapar en mötesplats mellan generationer. Bänkarna inbjuder till samtal och social interaktion. Här finns även matvagnar, och specifikt möjlighet till att bli serverad Umeåklassikern Rullpizza. Matvagnarnas verksamhet knyter an till Bigges kiosk som var belägen vid Renmarksesplanaden. Då serverades det Parisare, medan det nu är Rullpizza som erbjuds vid Renmarkstorget.

Uteserveringar

Södra delen av Renmarkstorget (Kungsgatan-Storgatan) är restaurangtätt med uteserveringar under sommarhalvåret och platsen präglas även av rörelse från den passage mellan Kungsgatan och Storgatan. Via Umeå kommuns hemsida ges information för arrangörer och förslag på aktiviteter och evenemang som kan arrangeras vid Renmarkstorget. Torget beskrivs som ett restaurangtorg med uteserveringar på sommaren och är lämpligt för mindre evenemang, som musik, dans eller informationskampanjer genom att Spiralen kan användas som en talarstol.

Konstnärlig utsmyckning

Fontänskulpturen lyfts fram som ett av Renmarkstorgets främsta signum i Umeå kommuns medborgardialog 2023. Uteserveringen omgärdar halva skulpturen, vilket kan uppfattas som en barriär i hur konstverket upplevs

Figur 132. Matvagn längs Kungsgatan vid Renmarkstorget, februari 2025. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Figur 133. Gatubelysning, Umelyktan längs Kungsgatan.

Figur 134. Fisk, en detalj i Fontänskulptur av Stig Lindberg

Figur 135. Passagen mellan kvarteren Odin och Norr inrymmer cykelställ, björkrad och lönn, belysning i form av Umelyktan och skyltpelare

Figur 137. En temporär minnesplats vid Spiralen efter skolskjutningen i Örebro februari 2025. Ett exempel på aktiviteter som torget som ett offentligt rum kan inrymma.

Figur 138. Norra delen av Renmarkstorget mot kvarteret Audumbla. I det folktomma torget framträder den rutiga markbeläggningen i form av smågaststen och betongplattor.

Figur 139. Cykelparkering och den offentliga toaletten i bakgrunden. Norra delen delen av Renmarkstorget

Figur 140. Kungsgatan, matvagnar, offentlig toalett. Spiralen och Fontänskulpturen omgärdad av ett snötäcke.

Figur 142. Lekplats belägen vid Renmarkstorgets norra del, i bakgrunden Seniortorget

Figur 141. Spiralen är en möbel som också fungerar som sitttyta, talarstol och bjuder in till lek genom att barn kan springa upp och ner.

Figur 143. Rörelse i passagen mellan kvarteret Njord och Odin i bild

Bebyggelsen

Omgivande bebyggelse inrymmer lägenheter, kontor, handel samt vård- och kommunal verksamhet. Inslag med bostäder gör platsen levande även på kvällen. Här finns också caféer och restauranger. Den storskaliga bebyggelse i direkt anslutning till torget har en jämn siluett på fyra våningar. Längs Renmarkstorgets södra del sker en volymmässig gradering i byggnadshöjd. Byggnadshöjden ökar vid fastighetens Njords påbyggnad (Comforthotellet) och Plaza hotell med sina 15 våningar.

Fasaderna är i tegel och varierade materialval. Den norra delen av torget som utgörs av fastigheterna Audumbla 3 och 4, Umeå 6:1 samt Balder 8 har fasader med en ljusare färgskala medans i söder på fastigheterna Njord 23, Odin 11 och 9 präglas exteriören av tegel i en mörkare nyans. Byggnaderna i den södra delen är influerade av modernism och den norra delen av torget präglas av postmodernism. Fönsterband i olika material och materialkombinationer är framträdande. Ventilationsanläggningarna är placerade på taken, utom synhåll från gatunivå. 1980-tals bebyggelsen, Audumbla 3 och 4, Umeå 6:1 och fastigheterna vid Balder 8 har utskjutande takfot i trä med synliga taktassar. Något som är karaktäristisk för stadsbebyggelse i Umeå uppförd under 1980-talet. Detta var ett medvetet drag för att få den nya bebyggelsen att knyta an till den äldre träbebyggelse som präglade stadskärnan före rivningsvågen under 1960- och -70-talen och som fanns bevarad i spridda exemplar. I det följande ges en beskrivning av byggnaderna omkring Renmarkstorget.

Figur 144. Nordlig vy över Renmarkstorget, fotot tagit från Hotell Plaza. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Njord 23

Storgatan 47/ Renmarkstorget 3)

Bygglov 1973 för affärshus med parkeringsdel, kontor och bostäder. Ritat av Erik Thelaus arkitektkontor AB, Erik Thelaus och Torbjörn Olsson. 2003 påbyggnad av tak på parkeringshus. 2018 påbyggnad med hotell i 3 vån.

Byggnadsbeskrivning

Vinkelbyggnad med fasader mot Renmarkstorget och Storgatan, utgör del av byggnadskomplex där även affärshuset på Renmarkstorget 5 ingår. Sammanbyggd med intilliggande byggnader. Parkeringshus i fem halvplan och ett övre plan, påbyggt med hotell två våningar, totalt sex våningar med källare. Trapphus i södra hörnet mot torget. Platt tak täckt med svart plåt, takfot saknas. Parkeringshuset har fasader av rödbrunt tegel, dels slutna ytor, dels ytor med flervåningshöga diagonalställda pelare med mellanliggande öppningar in till parkeringsytorna. Hotellet har fasader av svart, blankt skivmaterial som även täcker trapphusets tidigare tegelklädda fasader. Symmetriskt placerade, stående svarta tvåluftsfönster i hotelldelen. Bottenvåningens fasad är av gråsvart klinker samt rödbrunt tegel. Portar och skyltfönsteromfattningar av bruneloxerad aluminium. I parkeringshusets olika våningsplan finns konstnärlig utsmyckning i form av väggreliefer.

Karaktärisering

Parkeringshuset är en modernistisk byggnad med uttrycksfull tegelfasad som delvis har försvunnit genom att den övertäckts med skivmaterial. Tillsammans med affärshusdelen utgör parkeringshuset en kraftfull pendang till byggnaderna i kvarteret Odin på motstående sida av Renmarkstorgets södra del, där rödbrunt tegel och betong är gemensamma drag. Påbyggnaden med hotellet har förändrat byggnadsvolymen och silhuetten mot Renmarkstorget. De svarta fasaderna bidrar till att den redan ganska mörka färgskalan kring torgets södra del ytterligare tonas ned.

Verksamhet

Parkeringshuset Parketten samt Comfort Hotel City.

Figur 145 tv, ritning 1973. Figur 146, 147 ovan. Fastigheten Njord, vy från Storgatan.

Figur 148. Inglasat parkeringshus i ett skivmaterial

Figur 149, tv. Figur 150 th. Fastigheten Njord, vy från Kungsgatan

Njord 23

Kungsgatan 50A/Renmarkstorget 5A–D

Bygglov 1973 för affärshus med parkeringsdel, kontor och bostäder. Ritat av Erik Thelaus arkitektkontor AB, Erik Thelaus och Torbjörn Olsson. 2013 inbyggd av arkad.

Byggnadsbeskrivning

Vinkelbyggnad med fasader mot Renmarkstorget och Kungsgatan, utgör del av byggnadskomplex där även parkeringshuset ingår. Sammanbyggd med intilliggande byggnader. Flackt, svagt valmat tak täckt med svart plåt, takfot saknas. Fasader i våning 2–4 är av brunt tegel med symmetriskt placerade framdragna fasadpartier mot Renmarkstorget och i hörnet mot Kungsgatan. Fält av grönt fasadglas eller skivmaterial under fönstren på de framdragna fasadpartierna. Slät

fasad mot Kungsgatan. Tegelfasaderna ramas in upptill och nedtill av partier av finkorrugerad kopparplåt, som på fasaden mot Kungsgatan fortsätter i vertikala fönsterband som sträcker sig över hela fasaden. Bruna en- till treluftsfönster. Bottenvåningens fasad är täckt med brun klinker, den nya fasaden i bottenvåningen mot torget med gråsvart klinker. Portar och skyltfönsteromfattningar av bruneloxerad aluminium. Stora vita fasadbokstäver över porten till Renmarkstorget 5D.

Karaktärisering

Modernistisk byggnad med rytmiskt uppbyggd fasad. Fasaden mot torget är levande, med framdragna fasadpartier och varierande fönsterformer. De framdragna fasadpartierna ger liv åt fasadkrönet, men inbyggnaden av arkaden

i bottenvåningen har skapat ökad slutenhet mot torget på gatunivå. Byggnaden utgör tillsammans med parkeringshuset en kraftfull pendang till byggnaderna i kvarteret Odin på motstående sida av Renmarkstorgets södra del, där rödbrunt tegel och mörk plåt är gemensamma drag.

Verksamhet

Kontors- och bostadshus med butiker, restauranger och livsmedelsbutik i bottenplan.

Figur 151. Njord 23, placering

Audumbla 3

Kungsgatan 53/Renmarkstorget 7

Bygglov 1981 för affärs- och bostadshus.

Bygglov 1980 för affärs- och bostadshus. Ritat av VAB. Tillbyggt mot gården 1989. Ursprungligen Sparbanken m.m.

Byggnadsbeskrivning

Vinkelbyggnad med fasader mot Renmarkstorget och Kungsgatan, sammanbyggd med nästa hus längs Kungsgatan. Tre våningar med källare. Flackt sadeltak täckt med grå falsad bandplåt samt försett med en utkragande takfot med rödmålad träpanel och synliga taktassar. Några takfönster och takkupor. Utskjutande fasadparti samt avskuret hörn i bottenvåningen i byggnadens hörn mot torget. Slät fasad av rött tegel med skiftningar i grått, med våningsavskiljande band av stående tegel på gavlarna. Vita fönster i de övre våningarna, av två varianter: stående tvålufts-fönster med mittpost samt rektangulära fönster indelade i fyra större och fyra mindre lufter med tre stående poster och en lågt placerad tvärpost. Ett vågformigt skärmtak i grå korrugerad plåt löper längs hela gatufasaderna över skyltfönster och entréer i bottenplan. Dörrpartier, portar och skyltfönsteromfattningar i aluminium. Låg sockel av betongskiva med stenbeläggning.

Karaktärisering

Modernistisk byggnad med drag av kommande postmodernism. Den utskjutande takfoten av trä med synliga taktassar är karaktäristisk för stadsbebyggelse i Umeå uppförd under 1980-talet. En kompakt byggnadsvolym med betoning på hörnet mot torget som lättas upp med avskuret hörn i bottenvåningen.

Figur 152. Fastigheten Audumbla 3, vy mot norr

Figur 153. Fastigheten Audumbla 3, vy mot söder. Gavelparti

Verksamhet

Affärs- och bostadshus med butiker, kafé och bank i bottenplan.

Figur 154. Audumbla 3, placering

FASAD MOT KUNGS GATAN

FASAD MOT RENMARKSTORGET

Figur 155. Ritning fasad mot Kungsgatan och Renmarkstorget, ritning 1980

Audumbla 4

Skolgatan 54/Renmarkstorget 9 och 11
Bygglov 1981 för affärs- och bostadshus.
Ritad av Callander Arkitektkontor AB. Urspr.
Föreningsbanken m.m.

Byggnadsbeskrivning

Vinkelbyggnad med fasader mot Renmarkstorget och Skolgatan, sammanbyggd med nästa hus längs Skolgatan. Tre våningar med källare och inredd vindsvåning. Byggnaden består av två rektangulära volymer som binds samman av ett smalt indraget parti. Levande fasad med omväxlande släta och utkragande partier, oregelbunden fönstersättning och burspråk i olika former. Taket täckt med tegelröd falsad bandplåt. Valmat tak till större delen; pulpettak över hörnparti. Takfönster som linjer med underliggande vindsfönster. Utkragande takfot med ljus målad träpanel och synliga taktassar, vilande på tunna konsoler. Takavvattning med rännor och kvadratiska stuprör i tegelröd plåt.

Karaktärisering

Fasad av ljusrött liggande tunt tegel med breda infärgade fogar i ljusröd kulör. Indraget fasadparti samt burspråk har tegelröd bandplåt. Vita fönster i varierande former och storlekar; ett återkommande drag är breda mittposter och tunn horisontell spröjs mitt på rutan. Fasta ställningar för markiser ovanför bottenvåningens skyltfönster. Dörrpartier, portar och skyltfönsteromfattningar i ljus aluminium. Sockel i varierande höjd, av mönstermurat grått tegel.

Verksamhet

Affärs- och bostadshus med kontor och vårdlokaler. Butik, apotek och mäklarkontor i bottenplan.

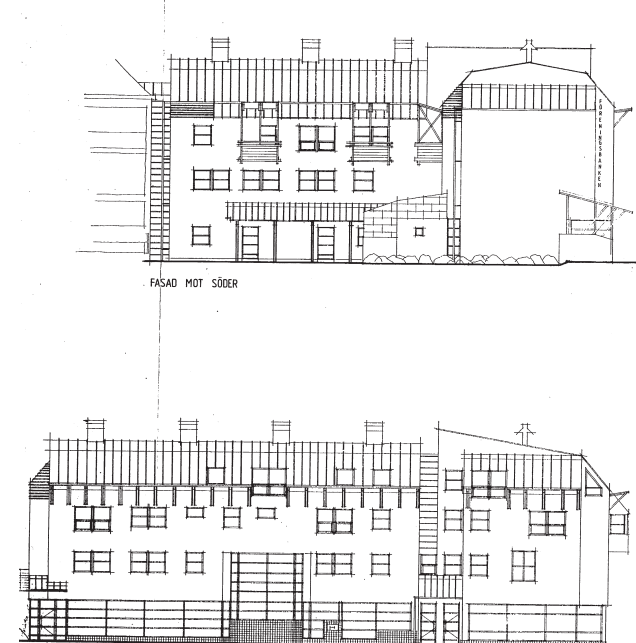
Figur 156. Fastigheten Audumbla, fotograferat från en nordlig riktning

Figur 157. Fastigheten Audumbla, passage.

Figur 158. Audumbla 4, placering

Figur 159. Fastigheten Audumbla, ritning fasad mot söder och öster

Umeå 6:1

Renmarkstorget 15

Bygglov 1984 för torgpaviljong. Ritat av VAB Callander arkitektkontor.

Byggt för kommun- och turistinformation.

Byggnadsbeskrivning

Fristående byggnad längst i norr på Renmarkstorget. Rektangulär byggnad i två våningar med källare, med lägre, uppglasad utställningsdel på södra långsidan mot torget. Entréer mot Renmarkstorget och Skolgatan. Flackt valmat tak med en långsgående spetsig påbyggnad längsnocken som i var ände har vimplar i svart smide med text UMEÅ samt 1984. Pulpettak på utställningsdelen. Taken är täckta med ljus grå falsad bandplåt och takfoten vilar på konsoler av trä, fästa på ett horisontellt parti av liggande fasspontpanel som löper längs takfoten. Skärmtak av grå bandplåt över entrén mot Skolgatan. Den rektangulära delen har fasad av ljusrött tegel med vertikala mönstermurade fält på gavlarna, och den envåninga delen har fasad av stående och liggande träpanel. Alla trädelar är målade i en varm, grårosa kulör. Engelskt röda portar och fönster i varierande former och storlekar; ett återkommande drag är stående fönster avdelade med en tvärpost i nedre delen. Utställningsdelen är uppglasad med stora fönster runt om. Mycket låg betongsockel på den höga delen. På den låga delen kvadratiska betongplattor upp till fönstrens underkant.

Karaktärisering

Postmodernistisk byggnad i blandade material och kreativt utformade detaljer. Har den för Umeås 1980-talsarkitektur typiska utskjutande

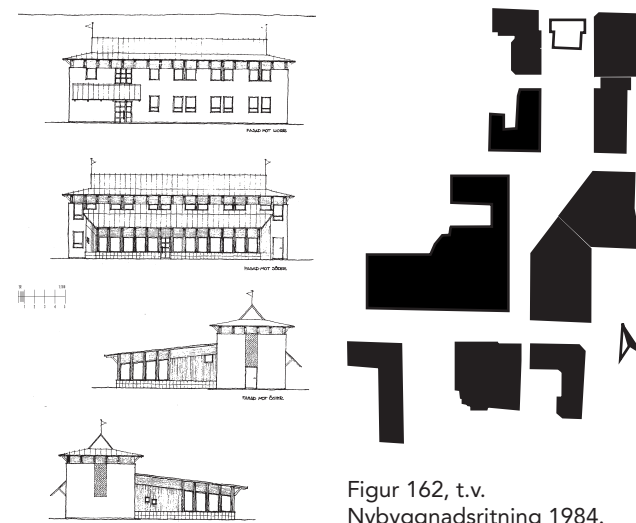
Figur 160 ovan. Umeå 6:1, fasad mot Renmarkstorget

takfoten av trä med synliga taktassar. Tidstypisk färgsättning med ljusrött tegel och detaljer i engelskt rött i olika toner från fönstrens mörka till träfasadens vitblandade ljusa.

Verksamhet

Kommunens verksamhet Seniortorget. I planbestämmelse är byggnaden betecknad som A, byggnadskvarter för allmänt ändamål (Detaljplan, förslag till ändring av stadsplan för Rådhusorget och del av Renmarksplan, 1983).

Figur 161 th. Umeå 6:1, östra gaveln. Fotat från Skolgatan. Nästa sida. Detaljbild av dekorativa fasadpartiet i tegel.

Figur 162, t.v. Nybyggnadsritning 1984. Figur 163, ovan. Umeå 6:1, placering

Figur 164. Umeå 6:1, dekorativt fasadparti vid Seniortorget's östra gavel. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Balder 8

Renmarkstorget 12 A-E/Skolgatan 56 A
Bygglov 1982 för affärs- och kontorshus. Ritat av VBB. 2003 ombyggnad för galleria och sammanlänkning med grannhuset på samma fastighet.

Byggnadsbeskrivning

Vinkelbyggnad med fasader mot Renmarkstorget och Skolgatan, sammanbyggd med grannhuset vid Renmarkstorget via länk i våning 2. Tre våningar med källare och inredd vindsvåning. Valmat mansardtak täckt med grå falsad bandplåt. Takkupor mot Renmarkstorget och Skolgatan. Utkragande takfot med träpanel och synliga taktassar av trä. Avskuret hörn mot Skolgatan med burspråk i våning 2–3. Fasad av gult tegel som skiftar i rödbrunt. Symmetriskt uppbyggd fasad med regelbunden fönsterplacering. Stående tvålufts-fönster som binds samman vertikalt genom fält av skivmaterial, det vertikala motivet förstärks genom att takfönstren linjerar med underliggande fönster. Senare ändring med uppglasat parti i mitten av fasaden mot Renmarkstorget. Portar, fönsteromfattningar och fönster av ofärgad aluminium. Låg sockel av betong. Skyltning i hörnet mot torget

Karaktärisering

Kompakt byggnadsvolym som lättas upp genom det avskurna hörnet med burspråk samt det valmade taket med tids- och Umeåtypisk utkragande takfot. Symmetriskt uppbyggd fasad i för tiden vanliga ljusa kulörer.

Verksamhet

Affärs- och kontorshus med restaurang, butiker och frisör i bottenplanet. Galleria i plan 2 som fortsätter i grannhuset på samma fastighet.

Figur 165. Balder 8, fotograferat från Skolgatan

Figur 166. Kvarter Balder 8, fotograferat från Hotell Plaza

Figur 167. Placering, Balder 8

Figur 168. Kvarter Balder 8, nybyggnadsritning 1982

Balder 8

Renmarkstorget 10/Kungsgatan 55

Bygglov 1979 för affärs- och kontorshus. Ritat av Erik Thelaus Arkitektkontor AB. Det första av de nya hus som uppfördes vid Renmarkstorgets norra del under tidigt 1980-tal. 1989 inredning vind. 2003 ombyggnad för galleria och sammanlänkning med grannhuset på samma fastighet.

Byggnadsbeskrivning

Byggnad med fasader mot Renmarkstorget och Kungsgatan, sammanbyggd med grannhuset vid Renmarkstorget via länk i våning 2. Uppdelad i en högre och en lägre volym, den högre i tre våningar och inredd vindsvåning med fasader mot Renmarkstorget och Kungsgatan, och den lägre i två våningar med fasad mot Kungsgatan. Källare. Valmat tak täckt med brun bandplåt. Utkragande takfot av brunbetsat trä med synliga taktassar, med ett utvändigt brett band av vertikal brun falsad plåt. Asymmetriskt placerade takkupor. Fasad av gråbeige tegel i de övre våningarna, bottenvåningens fasad av stående skivor av rödbrun jämtländsk kalksten, ned till mark. Jämna rader av symmetriskt placerade vita tvåluftsfönster bryts av små burspråk med tre fönsters bredd. Burspråken samt fasadfält under fönstren i mellanvåningen är täckta med bröstningsplåtar av målad aluminium. Portar och skyltfönsteromfattningar av brun eloxerad aluminium, samt ofärgad aluminium. Den lägre delen mot Kungsgatan har i övre våningen fasad av varmt rosa liggande fasspontpanel, i bottenvåningen rödbrun jämtländsk kalksten.

Figur 169. Balder 8

Karaktärisering

Modernistisk byggnad med relativt stramt uppbyggd fasad i ljusa material och kulörer. Fasadpartier av naturmaterial som trä och kalksten. Rätvinkliga detaljer såsom burspråk och en inbyggd variant av den utskjutande trätakfoten med synliga taktassar.

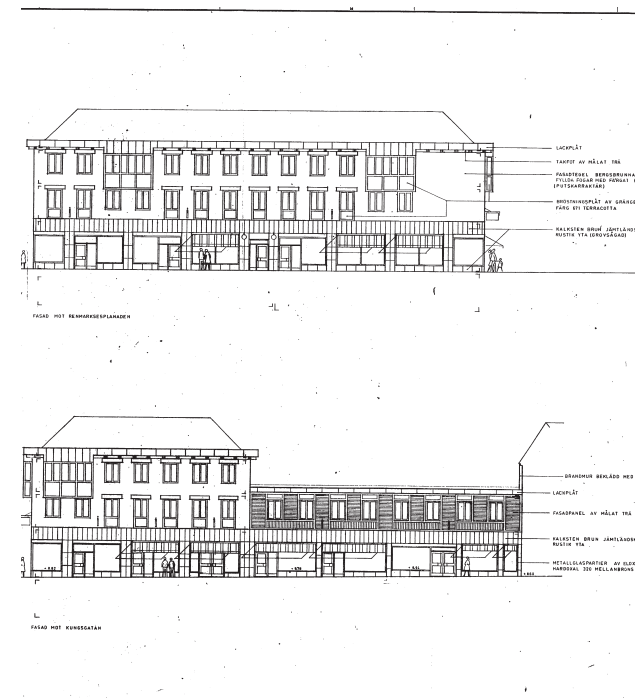
Verksamhet

Affärs- och kontorshus med butiker, frisör och optiker i bottenplan. Galleria i plan 2 som fortsätter i grannhuset på samma fastighet.

Figur 170, th.Kvarter Balder 8, nybyggnadsritning 1978

Figur 171. Placering, Balder

Figur 172. Odin 11, fasad mot Renmarkstorget

Figur 173. Odin 11, entréparti.

Figur 174. Placering, Odin 11

Odin 11

Renmarkstorget 8/Kungsgatan 52 A-C
Bygglov 1961 för affärs- och bostadshus
Centrumhuset. Ritat av (Hjalmar Klemming och) Erik Thelaus 1960. Centrumhuset innehöll Umeås första galleria med ett inomhustorg/ljuskädd utsmyckat med en skulptur av Stig Lindberg. Inomhustorget var två våningar i takhöjd och lystes upp av ett takfönster. På gallerians övre våning fanns Ringbaren vars gäster kunde blicka ned över inomhustorget. Ombyggnation av inomhustorg, 1975. Därtill inbyggnad av arkad. 2011 utökning av MVG-gallerian och ny uppglasad entré mot Renmarkstorget.

Byggnadsbeskrivning

Vinkelbyggnad med fasader mot Renmarkstorget och Kungsgatan, sammanbyggd med grannhusen på båda sidor. Fyra våningar med källare. Byggnadsvolym vars yttre höga del sträcker sig längs två sidor av fastigheten, medan de två nedersta våningarna täcker hela fastighetens yta. Indragen vindsvåning med tak av kopparplåt. Takfot saknas. Neonskylt "Centrumhuset" på taket. De två nedersta våningarna har högre takhöjd än de två översta. Fasad av rött tegel. Fönstren är placerade i fönsterband som sträcker sig längs hela fasaden, där fönstren flankeras av partier av korrugerad kopparplåt. Portar och skyltfönsteromfattningar i bottenvåningen är av bruneloxerad aluminium. Skärmtak över bottenvåningen mot Kungsgatan samt över entrén mot Renmarkstorget. Låg sockel av blankt svart stenmaterial.

Karaktärisering

Kompakt byggnadsvolym utan takfot och med tunn fasadrelief. Fönsterband som förstärker det horisontella motivet. Inbyggnaden av arkaden med pelargång och indragen butiksfasad i bottenvåningen har skapat ett förändrat uttryck med ökad slutenhet mot torget. Omfattande tillägg i form av skylthållare, skyltning, skärmtak osv försvårar avläsbarheten av den ursprungligen sparsmakade fasaden.

Verksamhet

Affärs- och bostadshus med kontor och vårdlokaler. Butiker och pub i bottenplan. Galleria i plan 2 som fortsätter i grannhuset.

Odin 9

Renmarkstorget 2 & 6/Storgatan 49

Bygglov 1968 för affärs- och bostadshus. Ritat av Jan Thurfjell Arkitektkontor AB.

Byggnadsbeskrivning

Byggnadsvolym med fasader mot Renmarkstorget och Storgatan, sammanbyggd med grannhusen åt båda sidor. Fyra våningar med källare. Den yttre höga delen sträcker sig längs tre sidor av fastigheten, medan de två nedersta våningarna täcker hela fastighetens yta. Indragen vindsvåning med plats för maskinrum och ventilation samt förråd. Takfot saknas. Tak täckt med svart plåt. Fasad uppbyggd av betongskivor i olika tjocklek med stenbeläggning i en rödbrun ton. Jämna rader av bruna stående enluftsfinster. Arkad i bottenvåningen mot Renmarkstorget med indragen fasad och kvadratiske pelare av betong med struktur av vertikala ränder och stenbeläggning i ljusare ton än fasadens. Skärmtak av koppar över bottenvåningen mot Storgatan. Indragen entré i hörnet mot Renmarkstorget. Portar och skyltfönsteromfattningar i bottenvåningen är av brunloxerad aluminium. Låg sockel av betong. Skylthållare i hörnet av fasaden

Karaktärisering

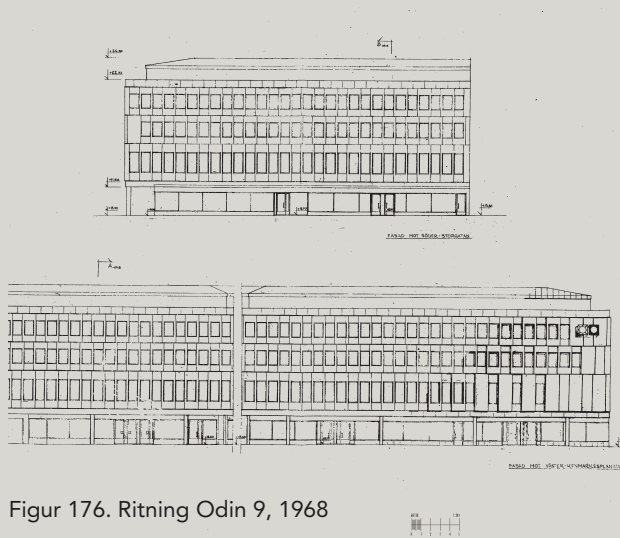
Byggnadens arkitektur är modernistisk mot brutalistisk med kompakta, kantiga volymer och grovhuggna betongelement. Fasadens betongskivor i olika tjocklek skapar dock en levande, rytmisk fasadrelief som tar upp ljus och skugga på ett spännande sätt. Även arkaden i bottenvåningen bidrar till att lätta upp byggnadens i övrigt tunga intryck. Välbevarat ursprungligt utförande och karaktär.

Figur 175. Odin 9. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Figur 177. Placering, Odin 9

Figur 176. Ritning Odin 9, 1968

Verksamhet

Affärs- och bostadshus med kontors- och vårdlokaler. Butiker, restauranger och frisör i bottenplan.

Figur 178. Fasad mot nordöst, passagen mellan Renmarkstorget och Storgatan.

Brage 7

Storgatan 40

Bygglov 1991 för hotell. Ritat av FFNS i Västerbotten AB, Thorsten Åsbjer.

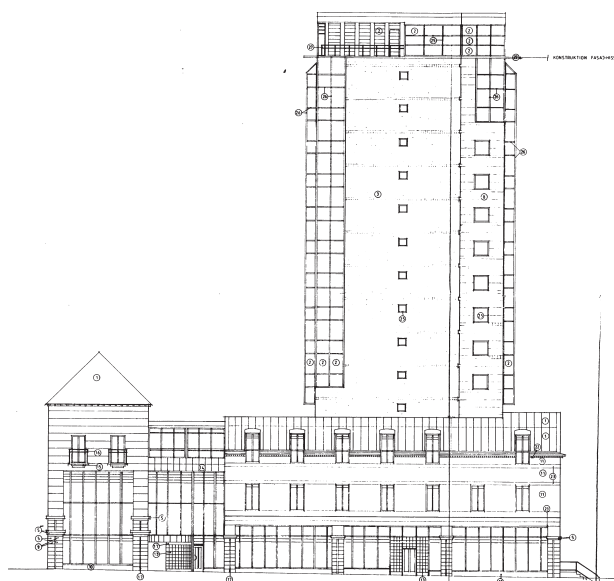
Byggnadsbeskrivning

Fristående hotellbyggnad i två sammanbyggda volymer, en låg del och en hög del i form av ett punkthus i 15 våningar. Entré och foajé mot Storgatan och en glasad vinterträdgård mot den angränsande parken vid Renmarksplanaden. Varierande takformer, taken är täckta med omålad falsad bandplåt. Fasaden är uppbyggd av flera material; ljusbeigebetong, rödbrun natursten, ofärgat och grönt aluminium samt glas. Varierande fönsterformer; smala stående tvålufts-fönster och takkupor mot Storgatan, kvadratiska fönster och fönsterband i punkthushotellet. Indragen bottenvåning och arkad längs Storgatan. Färgsättning i ljusa kulörer med accenter i grönt. Interiören har inslag av art deco med blanka metallister och speglar blandat med olika stenmaterial. I hotellfoajén finns Stig Lindbergs väggrelief "Ikaros flykt" som skänktes av familjen Modig i samband med hotellbygget. Foajéns takhöjd ska ha anpassats efter konstverket.

Karaktärisering

Det andra höghuset i Umeå centrum efter Thulehuset, mycket omdebatterat när det byggdes. Märkesbyggnad och blickfång i stadens fasad mot älven. Postmodernistisk arkitektur av hög kvalitet med många välarbetade detaljer och material, tidstypisk färgsättning.

Verksamhet

Figur 179. Brage 7, Nybyggnadsritning 1991

Figur 180. Brage 7, Renmarksplanaden vy mot norr

Scandic Hotel Plaza

Figur 181. Brage 7, fotat från passagen vid Renmarkstorget.
Figur 182. illustration i bild. Placering Brage 7.

Brage 5

Storgatan 43, Thulegatan 3 A & B

1916 Ritningar till nybyggnad av affärs- och bostadshus. Ritat av Erik Eriksson. Kallas "Elsa Wikners hus" eller "Wiknerska huset".

Byggnadsbeskrivning

Stort vinkelbyggt trähus med fasader mot Storgatan och Thulegatan. Från början fanns tre butiker och tolv lägenheter i huset. Brutet tak täckt med röd falsad bandplåt. Fasad målad i ljus grönt med stående locklistpanel upptill och liggande fasspontpanel nedtill. Arkitektens favoritmotiv, Frontespiser kombinerade med burspråk mot gatorna – arkitektens favoritmotiv. Vita korspostfönster med tätspröjsad överdel, skyltfönster i bottenvåningens butiker. Senare tillagt skärmtak över butikerna. Små skärmtak i plåt över sockelvåningens portar. Ljus spritputsad sockel.

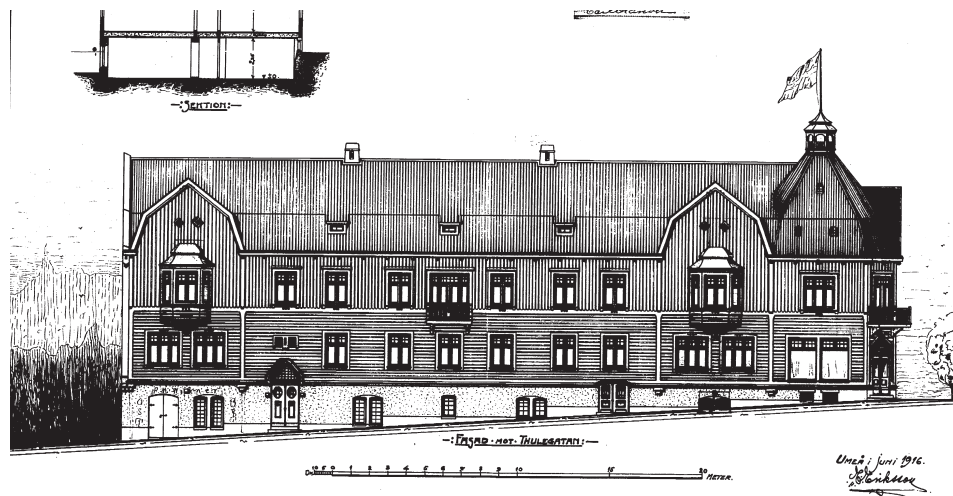
Karaktärisering

Nationalromantisk träarkitektur som utgör ett fint exempel på Erik Erikssons verk i Umeå. Förändrat över tid, framför allt i butiksfasaden, men har i stort en bevarad tidstypisk karaktär.

Verksamhet

Affärs- och bostadshus med butiker i bottenvåningen mot Storgatan.

Figur 183, t.v. Brage 5, fotograferat från Storgatan. Figur 184, t.h- Fotograferat från Thulegatan

Figur 185. Nybyggnadsritning, Brage 5, 1916. Umeå stadsarkiv

Figur 186. Placering, Brage 5

Magne 6

Storgatan 38 A-D

Bygglov 1958 för affärs- och bostadshus. Ritat av Anker Gate Lindegren Arkitekter, Erik Lindegren. Uppfört av försäkringsbolaget Thule.

Byggnadsbeskrivning

Vid Renmarksesplanaden och Storgatan ligger två vinkelställda bostadshus byggda samtidigt med punkthuset Thulehuset och i anslutande tidig modernistisk stil. De har butikslokaler i bottenvåningen mot Storgatan. Tillsammans med Thulehuset och den nyare, snedställda hotellbyggnaden inramar de en överbyggd gård med parkering. Avskuret hörn i bottenvåningen vid korsningen Storgatan-Renmarksesplanaden. Husen är byggda i sluttning i tre till fyra våningar. Flack valmat tak täckt med kopparplåt. Slät fasad i rött tegel med vita två- till trelufts-fönster. Sockelvåning med brun klinker samt svart sten på pelare och kring dörröppningar. Portar och skyltfönsteromfattningar i bruneloxerad aluminium.

Karaktärisering

Punkthuset Thulehuset är en stram och tidstypisk gestalt vid Tegsbrons norra fäste. Dess gavlar med rött tegel knyter ihop det med de lägre bostadshusen vid Renmarksesplanaden som har fasader helt i detta material. Teglet återkommer också i Tullkammaren i kvarteret Brage, i Hamnmagasinet samt parkeringshuset i kvarteret Njord.

Verksamhet

Bostäder, kontor och andra verksamhetslokaler.

Figur 187. Nybyggnadsritning 1958, Magne 6

Figur 189. Placering, Magne 6

Figur 188. Östra fasaden vid Magne 6 går längs Renmarksesplanaden.

Refotografering

Figur 190: Placeringen för refotograferingen är utmarkerad på karta med siffror och en synbildssymbol som visar åt vilken riktning bilden är tagen. Flygfoto, 2019 Umeå öppna data

Figur 191 ovan. Kungsgatan. Parti av kungsgatan i hörnet av Renmarksesplanaden mot öster. Till vänster nuvarande Drabant, Centralhotellet (kvarteret Balder 1). Till höger hotell Forsberg (kvarteret Odin 5). Foto cirka 1895. Västerbottens museum. Figur 192, nedan. Kungsgatan fotat från östlig riktning. Foto: Petter Engman Västerbottens museum

Figur 193, t.v. Renmarksesplanaden - Skolgatan. Umeå lysoljebolags (Källaren) fastighet på kvarteret Frigg 1, ritad av Viktor Åström. Till höger skymtar handlanden Conrad Anderssons nybyggda gård (Handelsträdgård). Foto cirka 1895. Västerbottens museum. Figur 194, till höger, Renmarksesplanaden- Skolgatan 25, nordöstlig riktning. Foto: Petter Engman Västerbottens museum

Figur 195, t.v. Renmarksesplanaden, 1950-tal. VBM SB 1980. Figur 196, t.h. Samma vy, kvarteret Njord till höger och kvarteret Odin till vänster. Foto: Petter Engman Västerbottens museum

Figur 197, t.v. Översvämning på Renmarksesplanaden-Kungsgatan 1927. VBM C 3860 Foto: Västerbottens museum. Figur 198, t.h. Samma plats men februari 2025. Audumbla i bakgrunden, spiralen i förgrunden. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Figur 199, t.h. Renmarksesplanaden - Storgatan, 1950-tal. Fotat från söder. VBM BE 12451 Foto: Västerbottens museum. Figur 200, t.h. Fotograferat från Storgatan i nordlig riktning mot Renmarkstorget. Foto: Petter Engman Västerbottens museum

Figur 201, t.v. Utsikt över staden från Thulehuset, 1961. Storgatan och Renmarksesplanaden Foto: C. Norberg/Västerbottens museum. Figur 202, t.h. Utsikt från den 14e våningen från hotell Plaza, Storgatan närmast i bild, 2025. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

Figur 203, t.v. Renmarksesplanaden 1964. Fotat från söder mot norr. Foto: Västerbottens museum. Figur 204, t.h. Fotograferat från hotell Plaza från söder i nordlig riktning mot Renmarkstorget. Foto: Petter Engman Västerbottens museum

Figur 205, t.v. Kvarteret Odin, 1970-tal, precis utanför Centrumhuset i kvarteret Odin, ritat av Erik Thelaus 1960. Thulehuset skymtas i bakgrunden Foto: Västerbottens museum. Figur 206, t.h.: Arkaden är inbyggd och Comfort hotell döljer Thulehuset i söder, 2025. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum.

Figur 206, t.h. Gågatan Kungsgatan och kvarteret Balder i sydväst, augusti 1970. Foto: Umeå kommun. Figur 207, t.h. Samma vy, men 2025. Foto: Petter Engman Västerbottens museum

Figur 208, t.v. Renmarkstorget 1970-tal, från norr, med Centrumhuset rakt fram. Foto: Västerbottens museum. Figur 209, t.h. Samma vy men 2025. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum.

Figur 209, t.h. Bussar vid dåvarande Renmarksplanen, 1970-tal. Platsen fungerade på den tiden som knutpunkt för kollektivtrafiken. Foto: Umeå kommun. Figur 210, t.h. Fotat från samma perspektiv men 2025 finns istället en lekplats vid den norra delen av Renmarkstorget. Foto: Petter Engman Västerbottens museum

Figur 211, t.v. Vy från Storgatan mot Renmarksesplanaden, som då var anpassad för fordonstrafik. Augusti 1970. Foto: Västerbottens museum. Figur 213, t.h. Samma vy men 2025. Foto: Petter Engman/Västerbottens museum

13. Figur 214, t.h. Centrumhusets fasad mot Kungsgatan, 1970-tal. Foto: Agneta Tham Modigs privata arkiv. Figur 215, t.h. Fotat från samma perspektiv men 2025. Foto: Petter Engman Västerbottens museum

Källförteckning

Tryckta källor

- Eriksson, K. (1975). *Studier i Umeå stads byggnadshistoria: från 1621 till omkring 1895*. Diss. Umeå : Univ. Umeå.
- Eronn, G. (2003). *Tusenkonstnären Stig Lindberg*. Stockholm: Prisma.
- Forsberg, P. (red.) (2001). *Arkitekturguide Umeå*. Umeå: Stadsbyggnadskontoret, Umeå kommun.
- Hugoson, R. (2016) *Umeå stads historia 1950–2010*. Umeå
- Hugoson, R. (2022) *Umeå 400 år Umeås rådhus, stadshus, fem kommunalhus och ett par fullmäktigesalar*.pdf Nättidskriften Västerbotten Förr & Nu.
- Jonsson, T. (2014). *Bäckar i Umeå*. AC-Geologen, tidningen för Västerbottens amatöргеologer, nummer 45 (05), 25–26.
- Larsdotter, A. (2014). *Stig Lindberg: människan, formgivaren*. Lund: Historiska media.
- Mellander Backman, C., Génétay, C., Dahlström Rittsél, E. & Orrje, H. (2022). *Byggnadsanknuten offentlig konst: metod för värdering utifrån kulturhistoriska och estetiska aspekter*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Scandinavian retro klassiker. (2014-2017). Stockholm: Forma Publishing group.
- Steckzén, B. (1981[1922]). *Umeå stads historia 1588–1888*. (Facs.-utg.) Umeå
- Thelaus, E. (1983). *Umaniora: essäer om Umeå förr och nu*. Umeå: Två förläggare
- Västerbottens-kuriren (1977) *Renmarkarns nya fontän* (3 mars 1977).
- Umeå kommun. Samhällsbyggnadskontoret (2014). *Byggnadsordning för centrumfyrkanten*. Umeå: Umeå kommun, Samhällsbyggnadskontoret.
- Umeå kommun. Samhällsbyggnadskontoret (2014). *Byggnadsordning för Väst på stan* Umeå: Umeå kommun, Samhällsbyggnadskontoret.
- Åslund, F. (1927). *Folke och Frida: berättelser om två små ”ostyrings” öden och äventyr*. 2. uppl. Stockholm: Folkskolans barntidning

Otryckta källor

Arkivet, Västerbottens museum

Handlingar rörande Renmarkstorget och angränsande fastigheter samt Stig Lindbergs skulptur: remissvar, korrespondens, tidningsklipp m. m.

Fotoarkivet, Västerbottens museum

Fotografier från Renmarkstorget, Renmarksplanen och angränsande fastigheter

Företagsarkivet i Västerbotten

Arkiv: Erik Modig, MOFAB (Modigs Fastighets AB)

Ritningsarkivet Bygglov, Umeå kommun

Handlingar i bygglovsärenden avseende fastigheterna Audumbla, Balder, Brage, Magne, Njord, Odin samt Umeå 6:1

Stadsarkivet, Umeå kommun

Gatukontorets diarieförda handlingar 1971–1984

Drätselkammarens och Kommunstyrelsens diarieförda skrivelser 1964–1979

Personlig kommunikation

Suzanne Steneberg, konstantikvarie, Västerbottens museum

Internet

Facebook: Umeå stad – gamla fotografier Umeå stad-gamla fotografier | Facebook

Kungliga biblioteket, Svenska tidningar Svenska tidningar

Lantmäteriet, Historiska kartor Historiska Kartor och Akter

Öppna data Umeå Startside — OpenDataUmea

Västerbottens museum www.vbm.se

**Västerbottens
museum**

Box 3183, 903 04 Umeå
090-20 20 300 | info@vbm.se
www.vbm.se